

AD NOTAM

Notářský časopis

Vydává
Notářská komora ČR
v nakladatelství
C. H. Beck

Z obsahu

J. Fiala, **Kompenzace zastavené pohledávky**

T. Dvořák, **Družstevní záložny *de lege lata***

E. Špoková, **Dědictví s cizím prvkem**

V. Kouba, **Zamyšlení nad postupem Střediska
cenných papírů v dědickém řízení**

Městský soud v Praze: **Řešení sporu o započtení
daru na dědický podíl**

strany 49–72

30. června 2003

9. ročník

3/2003

C. H. BECK Praha

AD NOTAM

Číslo 3/2003

OBSAH

Články

- J. Fiala: Kompenzace zastavené pohledávky 49
T. Dvořák: Družstevní záložny *de lege lata* 51
E. Špoková: Dědictví s cizím prvkem 57

Diskuse

- V. Kouba: Zamyšlení nad postupem Střediska
cenných papírů v dědickém řízení 60

Ze zahraničí

- M. Foukal: Mimořádné zasedání Generálního
shromáždění a Stálé rady UINL v Paříži
(9.-14. 3. 2003) 62
J. Krejčová, K. Wawerka: Evropské smluvní právo
v Salcburku 63

Soudní rozhodnutí

- Nejvyšší soud České republiky: Nabytí oprávněné
držby státem 65
Nejvyšší soud České republiky: Převod nemovitosti
za nápadně nevýhodných podmínek a lichevní
smlouvy 66
Městský soud v Praze: Řešení sporu o započtení
daru na dědický podíl 69

- Zprávy z notářské komory 71

- Inhalt 72

- Table des matières 72

Z obsahu příštích čísel:

J. Spáčil, **Negatorní žaloba**

J. Němcová, **Ochrana oprávněného
dědice**

P. Baudyš, **K odstranění nejistoty
o vlastnickém právu**

Vedoucí redaktor:

JUDr. Svatopluk Procházka

Redaktor:

Mgr. Jakub Adam

Adresa redakce:

Reznická 17, 110 00 Praha 1,
tel. 225 993 959, 225 993 969
fax 225 993 950

Redakční rada:

JUDr. Petr Bílek
JUDr. Jiřík Fleischer
JUDr. Martin Foukal
JUDr. Ondřej Holub
JUDr. Václav Kouba
Doc. JUDr. Jiří Mikeš
JUDr. Svatopluk Procházka
JUDr. Karel Wawerka

Vydává:

Notářská komora ČR se sídlem Ječná 11, 120 00 Praha 2,
tel. 224 921 258, 224 921 126, tel./fax 224 919 192, 224 919 266,
e-mail: notarkom@mbox.vol.cz, http://www.notarkom.cz,
v nakladatelství C. H. Beck

**Časopis vychází šestkrát ročně. Předplatné na rok 2003
Kč 700,-, jednotlivá čísla Kč 120,-.**

Objednávky přijímá, administraci a distribuci předplatného
a prodej jednotlivých čísel zajišťuje
nakladatelství C. H. Beck, Reznická 17, 110 00 Praha 1.

**Přetisk a jakékoliv jiné šíření časopisu nebo jeho jednotlivých
součástí lze pouze se souhlasem vydavatele.**

Z obsahu každého čísla časopisu je pořizována databáze anotací
pro softwarovou aplikaci EPIS - Ekonomickoprávní informační
servis, INZAG, k. s., Kostelní 8, 370 04 České Budějovice.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt č. j. 5082
ze dne 26. ledna 1995.

Distribuci a předplatné pro Slovenskou republiku zabezpečuje
Magnet-Press Slovakia s. r. o., Teslova 12, P. O. Box 169,
830 00 Bratislava 3, tel./fax.: 07/44 45 45 59 - předplatné,
tel./fax.: 07/44 45 46 28 - administrativní,
e-mail: magnet@press.sk

ISSN 1211-0558

MK ČR 7049

Kompenzace zastavené pohledávky

Doc. JUDr. Josef Fiala, CSc.*

I. Úvodem

Obecná právní úprava zástavního práva zařazená v občanském zákoníku doznala v posledních dvou letech zásadních změn (viz zákon č. 367/2000 Sb. a zákon č. 317/2001 Sb.). Řadu novinek lze hodnotit pozitivně, řada otázek však zůstává nadále mimo pozornost českých zákonodárců. Je přitom naprosto evidentní, že kvalitní právní úprava představuje *conditio sine qua non* naplnění obou funkcí zástavního práva – funkce zajišťovací a funkce uhrazovací.

Jedním z diferenačních kritérií druhů zástavního práva je povaha předmětu zástavního práva – zástavy. Odlišnost předmětů vede v řadě případů i ke speciální právní úpravě, jako je tomu např. při zástavě obchodních podílů, cenných papírů, včetně některých speciálních druhů (hypotečních zástavních listů, zemědělských skladních listů). Jistými zvláštnostmi se vyznačuje i zástavní právo, jehož předmětem je majetkové právo (obvykle pohledávka). Právní regulace zástavního práva k pohledávce byla do 31. 12. 2000 zařazena do § 151h – 151j ObčZ a tvořila relativně samostatný celek, využitelná však přitom byla i obecná ustanovení o zástavním právu. Od 1. 1. 2001 již tento druh zástavního práva tvoří integrální součást obecné občanskoprávní regulace, čímž je plně podpořen závěr o nezbytnosti aplikace všech ustanovení o zástavním právu (nevylučuje-li to povaha věci). Novelizovaná právní regulace výslovně uvádí pohledávku mezi způsobilými předměty zástavního práva (§ 153 odst. 1 ObčZ), zpřesnila proces vzniku zástavního práva k pohledávce (§ 159 ObčZ) a naznačila postup při uspokojení zástavního věřitele (§ 167 ObčZ); ve svém celku jde tedy o úpravu poměrně kusou. To umožňuje, že se lze v právní praxi setkat s chováním poddlužníků, kteří (jako dlužníci v právním vztahu, v němž je pohledávka vůči nim předmětem zástavního práva) uskutečňují kompenzační projev vůči věřiteli – zástavci, s velmi pravděpodobným úmyslem dosáhnout nejen zániku jejich dluhu, ale také zániku zástavního práva (na základě zániku zástavy, neboť předmětem zástavy je pohledávka zástavce vůči poddlužníkovi). Jde pochopitelně o případy, kdy zástavou je pohledávka na peněžitě plnění, což je pravidlem. Vzhledem k tomuto chování, jakož i k případným nepříznivým následkům pro zástavního věřitele, lze považovat právní regulaci postavení poddlužníka za nedostatečnou a je třeba posuzovat, zda je takový postup v souladu s právními normami.

II. Obecně o zastavení pohledávky

Zástavní právo, jehož předmětem je pohledávka, představuje specifický druh zástavního práva jako věcného práva k cizí věci (přitom věcně-právní povaha zástavního práva se neprojevuje jen ve vztahu k věci hmotné, ale též k jiným předmětům zástavního práva – viz § 164 odst. 1 ObčZ), jehož prvořadými funkcemi jsou funkce zajišťovací a uhrazovací. Dobrovolné zástavní právo k pohledávce vzniká především písemnou smlouvou uzavřenou mezi zástavním věřitelem a zástavním dlužníkem – zástavcem. Nedodržení písemné formy smlouvy (§ 156 odst. 1 ObčZ) je sankcionováno její absolutní neplatností, tudíž absencí titulu (právního důvodu). Přitom zástavce je věřitelem (má pohledávku, kterou zastavuje) vůči svému dlužníkovi. Tento dlužník je ve vztahu vůči zástavnímu věřiteli poddlužníkem. Ke vzniku zástavního práva k pohledávce postačuje uzavření zástavní smlouvy (§ 159 odst. 1 ObčZ), není-li využita odkládací podmínka, avšak zastavení pohledávky je vůči poddlužníkovi účinné až od okamžiku, kdy je o zastavení písemně vyrozuměn zástavním dlužníkem – zástavcem (jiná než písemná forma vyrozumění vede k absolutní neplatnosti úkonu a zastavení pohledávky nenabude účinnosti vůči poddlužníkovi) nebo když je mu vznik zástavního práva prokázán zástavním věřitelem (§ 159 odst. 2 ObčZ). Při aplikaci posléze uvedeného postupu nestačí pouhé vyrozumění o vzniku, neboť tento vznik musí být prokázán – zástavní věřitel totiž dosud nebyl s poddlužníkem v právním vztahu – nejlépe zástavní smlouvou. Dokud není informační povinnost splněna, nevznikají poddlužníkovi vůči zástavnímu věřiteli žádné povinnosti přímo vyvolané zřízením zástavního práva k pohledávce a je povinen plnit svůj dluh vůči obligačnímu věřiteli.

III. Charakteristika právního postavení subjektů

Podstatnou charakteristiku právního postavení subjektů formuje existence dvou obligačně-právních vztahů a jednoho zástavně-právního vztahu. První obligační vztah existuje mezi poddlužníkem jako dlužníkem (D1) a zástavcem jako věřitelem (V1) a k obsahu tohoto vztahu patří pohledávka (P1); druhý obligační vztah existuje mezi zástavcem jako dlužníkem (D2) a zástavním věřitelem jako věřitelem (V2), přičemž do obsahu tohoto vztahu přísluší jiná pohledávka (P2). Zástavně-právní vztah existuje mezi zástavcem (V1) a zástavním věřitelem (V2), přičemž v důsledku zastavení pohledávky P1 vznikají povinnosti i D1, ale jeho právní postavení jako dlužníka vůči jeho věřiteli (V1) se nemění (*mutatis mu-*

* Autor je vysokoškolským učitelem na katedře občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

tandis by bylo možno konstatovat období s cesí nebo se zajišťovací cesí – rozdíl spočívá v tom, že poddlužník nadále zůstává dlužníkem vůči V1, nestává se dlužníkem V2).

Obsah obligačních vztahů tvoří práva a povinnosti obou stran (dlužnické a věřitelské). Základní povinností dlužníka (ale i jeho právem) je povinnost splnit dluh, které koresponduje právo věřitele na plnění, tj. pohledávka. Mezi obvyklá oprávnění dlužníka patří také provedení kompenzace, jestliže má vůči svému věřiteli vzájemnou pohledávku stejného druhu (totéž právo má i věřitel, neboť jde o vzájemné pohledávky). Je notorické, že kompenzace je jedním ze způsobů zániku závazků, což by ve zkoumané situaci znamenalo, že zánikem pohledávky P1 by se pohledávka P2 stala nezajištěnou. Tak se dostává do popředí otázka rozsahu (mezi) povinnosti poddlužníka splnit dluh a její modifikace v důsledku zastavení korespondující pohledávky.

IV. Zánik zastavené pohledávky, zejména započtením

1. Zánik pohledávky splněním

V minulosti (tj. v období mezi 1. 4. 1964 a 31. 12. 1991) částečně upravoval analyzovanou problematiku § 167 zákoníku mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb. („ZMO“). Citované ustanovení umožňovalo poddlužníkovi plnit svému věřiteli jen se souhlasem zástavního dlužníka. Je sice pravdou, že období tohoto ustanovení platný právní řád neobsahuje, avšak lze namítat, že ani takto stanovené meze poddlužníkova chování nezakazovaly *expressis verbis* provedení kompenzace dlužníkem D1 vůči V1. Na toto pravidlo navazovala povinnost poddlužníka, byla-li pohledávka P1 splatná, plnit zástavnímu věřiteli (§ 168 ZMO). Nynější situace je obdobná, podle § 167 odst. 1 ObčZ je poddlužník povinen splnit svůj dluh po splatnosti zastavené pohledávky zástavnímu věřiteli. Uvedené ustanovení považují za kogentní, neboť z povahy věci vyplývá, že není možná jiná úprava. Tuto povahu totiž determinuje princip charakteristický pro věcná práva – *numerus clausus*, a proto výslovně zakotvené chování je jedinou možností povinného subjektu, jakékoliv jiné chování je proto zakázáno (takže i když chybí výslovné zakotvení možnosti poddlužníka plnit svému věřiteli, bez souhlasu nositele korespondujícího oprávnění, tj. zástavního věřitele, stejně plnit nesmí).

2. Započtení poddlužníkem

Spornou navazující otázkou může být zkoumané oprávnění provést kompenzaci. Není pochyb o tom, že obecně je dlužník oprávněn vzájemně pohledávky započíst (jednostranným úkonem nebo dohodou). Jde tedy o subjektivní právo dlužníka, jenž ho může sám vykonávat a tak jeho realizací dosahovat uspokojení svých individuálních potřeb a zájmů. Ovšem také chování oprávněného subjektu má svoje meze, neboť výkonem práva nelze bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů třetích osob (§ 3 odst. 1 ObčZ). Takový výkon práva nepoživá právní ochrany, dokonce by bylo možné uvažovat o jeho rozporu s dobrými mravy, a tudíž o absolutní neplatnosti úkonu.

Na základě výše uvedeného lze proto konstatovat, že pokud dlužník D1 má vůči svému věřiteli V1 vzájemnou kompenzabilní pohledávku, nemůže vykonat kompenzační projev vůle (ať jednostranný, či uzavřít smlouvu o započtení), neboť by tím zasáhl nepřipustným způsobem do práv a právem chráněných zájmů zástavního věřitele.

V případě, že by poddlužník přesto úkon směřující k započtení provedl, lze po splatnosti trvat na splnění jeho povinnosti, tj. vymáhat na něm plnění i soudní cestou, pokud je pohledávka P1 splatná. Pokud by pohledávka P1 nebyla ještě splatná, bylo by možné využít preventivní ochrany založené na určovací žalobě (s petitem domáhajícím se určení existence zástavního práva).

3. Započtení zástavcem

Kompenzaci vzájemných pohledávek by mohl učinit také sám V1. V tomto případě již přichází v úvahu pouze jednostranné započtení, k dohodě o započtení nemůže dojít vzhledem k nemožnosti smluvního projevu vůle dlužníka D1 (viz výše). Vznik takové situace může být naprosto stejný, tj. poddlužník se stává věřitelem V1 např. na základě cesí pohledávek vůči zástavci od jiných subjektů. Kompenzační projev vůle by však neučinil poddlužník, ale zástavce a také tímto způsobem by zanikla pohledávka tvořící předmět zástavního práva, tudíž by došlo k zániku zástavního práva a pohledávka P2 by se stala nezajištěnou. V úvahu přichází buď využití práva zástavního věřitele žádat doplnění zajištění s tím, že pokud dlužník tak neučiní, pohledávka se stane splatnou (§ 163 odst. 2 ObčZ), nebo – když bude patrné, že takový postup nevede k uspokojení věřitele V2, uplatnění námítky neplatnosti kompenzačního úkonu ze stejných důvodů, jako v případě kompenzace poddlužníkem.

V. Zastavení pohledávky na vrácení peněz

Nad rámec tématu nutno upozornit na další z praktických problémů souvisejících se zástavním právem k pohledávce, zejména proto, že nejčastějším předmětem plnění zastavené pohledávky jsou peníze jako platiidlo, které však zůstávají věcmi v právním smyslu. Plní-li poddlužník svůj závazek zástavnímu věřiteli, nedochází samo o sobě k zániku pohledávky P2, ale zástavní právo k pohledávce se transformuje na zástavní právo k věci (k věcem). Jsou-li takovou věcí peníze, nejde o *pignus regulare* (neboť není podmíněno jejich vrácením *in specie*), ale o *pignus irregulare*, které bylo v minulosti hodnoceno jako *pignus nominis*, tj. zastavení nároku na vrácení peněz. Následně by bylo možno uvažovat o kompenzaci mezi zástavním věřitelem a zástavcem.

VI. Závěrem

Zástavní právo je tradičně považováno za poměrně spolehlivý zajišťovací prostředek, jeho efektivita je přímo úměrně závislá na kvalitě právní úpravy. Právní praxe přináší řadu podnětů k úvahám *de lege ferenda*. Některé z nich již našly svůj odraz v právní úpravě (např. vznik zástavního práva k movitým věcem zápisem do rejstříku zástav), jiné (např. postavení poddlužníka, vztah obligačního dlužníka a zástavního dlužníka) na zákonnou úpravu nadále čekají.

Družstevní záložny *de lege lata* (1. část)

JUDr. Tomáš Dvořák*

Jsou tomu již více než dva roky, co jsem poprvé soubrně pojednal o problematice družstevních záložen.¹ Od té doby došlo k některým legislativním změnám a společenský i osobní vývoj mne dovedl k jistým názorovým posunům, na něž jsem reagoval řadou dílčích příspěvků, publikovaných porůznu v časopisech, dnes již mnohdy překonaných. Tento článek nemůže být detailním rozbohem všech nedostatků platné normativní úpravy a ani se o to nesnaží. Jedná se mi zde o pokud možno podrobný aktuální rozbor platné právní úpravy družstevních záložen.

Rád bych hned úvodem uvedl, že celý zákon č. 87/1995 Sb. je plný zjevných terminologických chyb, není obsahově sladěn s obchodním zákoníkem po novele č. 370/2000 Sb. (tj. ani více než dva roky po její účinnosti), a obsahuje řadu vágních a nejednoznačných ustanovení i zjevných nesmyslů. Tam, kde to tedy z povahy věci je možné, držím se standardní obchodněprávní terminologie (s tím, že na hlavní nedostatky se dále upozorňuji).

I. Koncepce družstevních záložen

Družstevní záložna je pojímána jako družstvo, přičemž na její postavení se použijí ustanovení obchodního zákoníku o družstvech, pokud zákon o družstevních záložnách nestanoví jinak [§ 1 odst. 2 zák. č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZDrZl“)].

Zákon definuje družstevní záložnu jako družstvo, které pro podporu hospodaření svých členů provozuje převážně finanční činnost, a dále poskytuje svým členům další služby pro uspokojování jejich potřeb (§ 1 odst. 3 ZDrZl). Finanční činností se rozumí přijímání vkladů a poskytování úvěrů, záruk a peněžních služeb v různých formách; kromě toho družstevní záložna poskytuje svým členům další služby pro uspokojování jejich potřeb. Záložna však není bankou a její činnost není ani provozováním živnosti.

Z této zvolené koncepce ovšem plynou jisté dílčí závěry. Především, ačkoliv záložna není *de lege lata* bankou, přesto se svojí činností a pravidly hospodaření bance podobá. Ačkoliv i záložna podniká s cizími prostředky, nejsou na bezpečnost jejího hospodaření a provozu kladeny zdaleka takové nároky, jako je tomu dnes u bank. Družstevní záložna přitom není, a ani nemůže být pouze dobrovolným sdružením lidí sloužícím k podpoře hospodaření svých členů.

Výsledky řady záložen prokázaly, že pouhé spoléhání se na entuziasmus jedinců a historické tradice družstevního peněžnictví v českých zemích nejsou zdaleka dostatečnou zárukou, že družstevní záložny budou fungovat tak, jak si jejich tvůrci v roce 1995 představovali. Dnes je totiž diametrálně jiná doba než v 19. století, kdy družstevní peněžnictví v českých zemích vznikalo. Dnes prostě nepostačí umožnit zmrtvýchvstání družstevních záložen. Byly-li již jednou záložny obnoveny a má-li sektor družstevního peněžnictví fungovat bez katastrofálních

otřesů,² při nichž řada lidí přišla o své celoživotní úspory a kdy nakonec musel zasáhnout stát a vydat prostřednictvím zvláštního zákona³ emisi dluhopisů, aby bylo možno vkladatelům vyplatit alespoň zákonem zaručené náhrady za pojištěné vklady, je nutné jednak stabilizovat celý sektor, a dále docílit toho, aby na činnost družstevních záložen byly kladeny stejné požadavky jako na činnost bank. To ovšem vyžaduje dalekosáhlé legislativní změny.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky v průběhu roku 2002 projednávala dvakrát návrh zásadní novely platného zákona, jejímž smyslem bylo harmonizovat zák. č. 87/1995 Sb. s příslušnými směrnicemi Evropské unie.⁴ První návrh, v průběhu projednávání před volbami do Poslanecké sněmovny značně poznamenaný zejména předvolební horečkou, byl sice Poslaneckou sněmovnou schválen, ale vrátil jej Senát a poté se již potřebný počet hlasů k jeho opětovnému schválení (v jakémkoliv znění) nenašel. A druhý pokus v říjnu 2002 skončil zamítnutím již v prvním čtení v Poslanecké sněmovně. Současný stav je tedy ten, že právní úprava zjevně neodpovídá požadavkům práva EU a Česká republika je ve skluzu s plněním závazku k harmonizaci této úpravy, neboť zákon měl být harmonizován do 31. 12. 2002, což se nestalo.

Nelze ovšem přehlížet dva aspekty věci. Za prvé, jakékoliv řešení je z povahy věci nouzové, řešící pouze závažné nedostatky existující úpravy a harmonizující český právní řád a právem EU. Do doby rekodifikace soukromého práva, tzn. do doby přijetí nového občanského zákoníku a obchodního zákona se ale nedá nic jiného dělat; teprve poté bude možno přistoupit k potřebné zásadní reformě a k přijetí nové úpravy. A za druhé, jak plyne z požadavků citovaných směrnic, na kapitál a kritéria finanční a kapitálové přiměřenosti záložen bude v rámci EU nutno klást podstatně větší důraz než dnes, neboť platná legislativa je výrazně mírnější. Je dnes velkou neznámou, kolik záložen a jakým způsobem bude schopno se s těmito novými požadavky, jež přinese budoucnost, vyrovnat.

II. Založení a vznik družstevní záložny

1. Založení a vznik

Oproti jiným druhům družstev družstevní záložna nemůže vzniknout bez státního povolení. Toto povolení uděluje na základě písemné žádosti Úřad pro dohled nad družstevními záložnami (dále jen „Úřad“); na toto povolení však *není právní nárok* (§ 2a ZDrZl).

Zákon sice výslovně nestanoví, kdo podává žádost o státní povolení, podle všeho to však budou členové

*Autor je odborným asistentem na Katedře obchodního práva Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

¹ Viz Dvořák, T. Družstevní právo. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, s. 217–245.

² Podobných tomu, ke kterému došlo na přelomu let 1999–2000, kdy se dostalo do úpadku nebo pod nucenou správu pět největších družstevních záložen v zemi s 80 % vkladů všech členů družstevních záložen v zemi.

³ Zákon č. 9/2001 Sb., o státním dluhopisovém programu k získání finančních prostředků na poskytnutí návratné finanční výpomoci ze státního rozpočtu ke krytí výplaty náhrad ze Zajišťovacího fondu.

⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2000/12/ES ze dne 20. 3. 2000 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a jejím výkonu a Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 94/19/ES ze dne 30. 5. 1994 o systémech pojištění vkladů.

prvního představenstva. V žádosti se uvádějí tyto údaje: obchodní firma, sídlo, výše zapisovaného základního kapitálu a věcné a organizační předpoklady k činnosti družstevní záložny. K žádosti je nutné přiložit stejnopis notářského zápisu z ustavující schůze, doklad o splacení celého zapisovaného základního kapitálu, listiny prokazující odbornou způsobilost a bezúhonnost všech členů představenstva, úvěrové komise a kontrolní komise a návrh obchodního plánu, který musí být *reálný*. O žádosti je Úřad povinen rozhodnout ve lhůtě 60 dní od doručení žádosti nebo jejího doplnění, a to po posouzení podmínek pro udělení povolení.⁵

Pokud je povolení uděleno, uděluje se na dobu *neurčitou* a *nelze* jej převést na jinou osobu. Výkon některých činností, které mohou být podle § 3 ZDrZl předmětem činnosti družstevní záložny, může být v povolení omezen nebo vyloučen. Samo povolení přitom zaniká dnem právní moci rozhodnutí Úřadu o odnětí povolení nebo dnem zrušení družstevní záložny (§ 2a odst. 4 ZDrZl).

V ostatním i zde platí příslušná ustanovení obchodního zákoníku o založení a vzniku družstva.

2. Stanovy

Úprava náležitostí stanov obsažená v § 5 ZDrZl má jako *lex specialis* přednost před obchodním zákoníkem. Zároveň je to úprava výlučná. Ve stanovách družstevní záložny musí být jednak *obligatorní náležitosti*, které jsou taxativně vypočteny v § 5 odst. 1 ZDrZl, a dále zde mohou být *fakultativní náležitosti*, které zák. č. 87/1995 Sb. výslovně označuje za předmět úpravy stanov.⁶

Obligatořními náležitostmi stanov družstevních záložen jsou tyto údaje:

- a) obchodní firma a sídlo,
- b) předmět činnosti,
- c) vznik, zánik a podmínky členství v záložně,
- d) práva a povinnosti členů k záložně a práva a povinnosti záložny k členům,
- e) výše členského vkladu⁷ a způsob jeho splácení,
- f) vymezení působnosti představenstva, kontrolní komise a úvěrové komise, počet jejich členů, délka jejich funkčního období, způsob ustanovení do funkcí, působnost těchto orgánů a způsob jejich svolání a jednání,
- g) způsob užití zisku a úhrada případné ztráty,
- h) výše zapisovaného základního kapitálu,
- i) výpovědní lhůta pro zánik členství při vystoupení člena,
- j) podmínky poskytování služeb dle § 3 odst. 1 písm. d) ZDrZl,⁸
- k) základní podmínky pro činnosti dle § 3 odst. 2 ZDrZl,⁹
- l) výše zápisného, které slouží ke krytí nákladů spojených se vznikem členství,
- m) způsob a rozsah převodu pravomocí úvěrové komise na jiné osoby,
- n) bližší pravidla poskytování informací členům o hospodaření záložny,
- o) finanční řád, a
- p) uhrazovací povinnost členů a její podmínky.

Fakultativními náležitostmi stanov jsou zejména tyto údaje:

1. prodloužení lhůty pro splatnost vypořádacího podílu [§ 4 odst. 6 písm. a) ZDrZl],

2. bližší pravidla svolání náhradní členské schůze (§ 5a odst. 2 ZDrZl),
3. stanovení podmínek bezúhonnosti a odborné způsobilosti dalších vedoucích pracovníků družstevní záložny (§ 6a odst. 1 ZDrZl),
4. rozšíření střetu zájmů (§ 7 odst. 6 ZDrZl),
5. pravidla rozdělování zisku (§ 9 odst. 1 ZDrZl), a
6. pravidla vyšší tvorby rizikového a rezervního fondu a pravidla zřízení a tvorby dalších fondů (§ 10 odst. 2 ZDrZl).

III. Majetkové otázky družstevních záložen

1. Členské vklady

Výše členského vkladu může být též změněna, a to cestou změny příslušného ustanovení stanov. Rozhodnutí členské schůze o změně stanov, kterou by se snížila výše členského vkladu, je neplatné bez předchozího souhlasu Úřadu (§ 5a odst. 3 ZDrZl). Úřad posuzuje toto snížení ve vztahu k povinnosti družstevní záložny dodržovat pravidla a ukazatele poměru kapitálu a rezerv k pasivům (§ 11 ZDrZl), s přihlédnutím k bezpečnosti a stabilitě záložny.

Pro družstevní záložny ovšem platí, že vkladem mohou být pouze peníze (§ 4 odst. 5 ZDrZl).

2. Vypořádací podíl

Speciální úpravu představuje kogentní ustanovení § 4 odst. 6 písm. a) ZDrZl. Podle něj platí, že bývalému členu nebo jeho dědici vzniká nárok na vypořádací podíl ve výši splaceného členského podílu; výplata se provádí v penězích. Vypořádací podíl je splatný po uplynutí jednoho měsíce po schválení řádné účetní závěrky za účetní období, v němž členství zaniklo. Stanovy mohou tuto lhůtu prodloužit, maximálně však na 12 měsíců.

IV. Členství v družstevní záložně

1. Vznik a zánik členství

Zákon č. 87/1995 Sb. obsahuje zvláštní úpravu stran vzniku a zániku členství. Členský podíl v družstevní záložně je *nepřevoditelný*, a to i mezi členy. Rovněž tak přechod členského podílu je nepřipustný (§ 4 odst. 1 ZDrZl).

⁵ Nedodržení této lhůty lze považovat za *nesprávný úřední postup* dle § 13 odst. 1 zák. č. 82/1998 Sb., se všemi důsledky z toho plynoucími.

⁶ Formulace ust. § 5 odst. 1 ZDrZl vzbuzuje dojem, že žádné jiné otázky než ty, které zákon výslovně označuje za předmět úpravy, ve stanovách nemohou být obsaženy. To ovšem není pravda. I zde platí základní princip soukromého práva, totiž *co zákon výslovně nezakazuje, je dovoleno* (čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR, čl. 2 odst. 3 LPS). Ze zákona přitom nelze dovodit, že by nic jiného ve stanovách obsaženo být nesmělo. Proto je úprava i jiných otázek ve stanovách záložny možná a přípustná.

⁷ Nikoliv podílu, jak zákon nesprávně stanoví (k tomu viz dále).
⁸ Družstevní záložna může pro své členy zprostředkovávat a obstarávat právní a poradenské služby, obstarávat nákupy zboží a služeb (včetně hospodářských potřeb), poskytovat příspěvky na sociální, zdravotní a vzdělávací účely a organizovat činnosti ve společném zájmu členů v oblasti sociální, zdravotní a vzdělávací.

⁹ Jedná se o údaje o tom, jaké činnosti a v jakém rozsahu bude družstevní záložna provozovat. Podle zákona je přitom oprávněna pouze k těmto aktivitám: přijímání a ukládání vkladů jiných záložen, nabývání vybraných druhů dluhopisů, přijetí darů a dědictví, poskytování půjček Zajišťovacímu fondu, nabývání majetku potřebného k provozu družstevní záložny a s předchozím souhlasem Úřadu i poskytování vybraných finančních služeb některým dalším osobám.

Ustanovení § 4 odst. 4 ZDrZl přitom vytváří naprostý terminologický guláš, když stanoví, že „pro účely tohoto zákona se členským vkladem rozumí členský podíl“.¹⁰ Tím ovšem zákonodárce míchá jablka s hruškami, neboť mezi obojím je podstatný rozdíl. Jak správně konstatuje I. Pelikánová, zpravidla je velikost podílu kvantifikována velikostí vkladu, věcně jsou však obě kategorie vždy odlišovány.¹¹ Nerespektování tohoto pojmoslovného rozdílu pak vede nutně k chaosu.

Členem záložny může být pouze osoba fyzická, plně způsobilá k právním úkonům, přičemž záložna musí mít nejméně 30 členů (§ 2 odst. 1 ZDrZl). Ze zákonného požadavku, aby členem byla pouze osoba plně způsobilá k právním úkonům, plyne, že zakládajícím členem nebo později přijatým členem smí být pouze osoba zletilá, tzn. pouze osoba, která dovršila 18 let, anebo osoba, jež na byla zletilosti uzavřením manželství.

2. Uhrazovací povinnost členů družstevních záložien

Úprava uhrazovací povinnosti členů záložen je vybudována na obdobných principech, jako to činí ust. § 222 odst. 2 ObchZ. Jsou zde však i podstatné odchylky.

Člen záložny je zatížen uhrazovací povinností vždy. Není ponecháno na vůli členské schůze, zda ve stanovách institut uhrazovací povinnosti upraví či nikoliv. Úprava tohoto institutu je *obligatorní* součástí stanov [§ 5 odst. 1 písm. e) ZDrZl]. Nicméně i tehdy, pokud by stanovy uhrazovací povinnost členů družstevní záložny neupravovaly, byli by členové touto povinností zatíženi, byť pouze v minimálním, zákonem stanoveném rozsahu.

Dále zákon stanoví minimální výši uhrazovací povinnosti; ta je stanovena na dvojnásobek členského vkladu. Jelikož výše členského vkladu je pro všechny stejná,¹² je i minimální výše uhrazovací povinnosti stejná pro všechny členy.

Závažnou otázkou je vazba na poslední větu § 222 odst. 2 ObchZ, která od 1. 1. 2001 nově stanoví, že uhrazovací povinnost člena nesmí přesáhnout trojnásobek členského vkladu. Je otázkou, zda se toto ustanovení vztahuje i na družstevní záložny. Podle mého mínění nikoliv, neboť obecně platí princip *lex specialis derogat generali*, tedy že zákon speciální má přednost před zákonem obecným. Je sice pravdou, že novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 370/2000 Sb., která změnila dikci § 222 odst. 2 ObchZ, nabyla účinnosti později než novelizované ust. § 4 odst. 3 ZDrZl,¹³ avšak to nic nemění na skutečnosti, že § 4 odst. 3 ZDrZl je *lex specialis* k § 222 odst. 3 ObchZ. Mám za to, že se limit představaný poslední větou § 222 odst. 2 ObchZ na uhrazovací povinnost členů družstevních záložien nevztahuje a uhrazovací povinnost tak může být ve stanovách určena i ve vyšším rozsahu než trojnásobkem členského vkladu.

Zákon dále umožňuje, aby výše uhrazovací povinnosti byla rozdílná pro jednotlivé členy; rozhodným kritériem je výše uložených vkladů jednotlivých členů. Pod pojmem *uložený vklad* je ovšem třeba rozumět vklady členů nacházející se na běžných, vkladových a jiných účtech, nikoliv členské vklady.

Uhrazovací povinnost členů všech nebo některých volených orgánů záložny může být ve stanovách určena jako vyšší než uhrazovací povinnost ostatních členů; přitom může být uhrazovací povinnost rozdílně určena i pro jednotlivé volené orgány záložny.

Z toho nutně plyne závěr, že uhrazovací povinnost členů je modifikovatelná ustanovením stanov, a to dvěma způsoby; nic přitom nebrání tomu, aby byly využity oba způsoby zároveň anebo jen některý anebo žádný. Úprava však musí být výslovně obsažena ve stanovách. Ze zákona neplyne jednoznačně, zda je možné stanovit uhrazovací povinnost různě pro jednotlivé členy téhož voleného orgánu.¹⁴ Podle všeho však toto není možné, neboť zákon hovoří v poslední větě § 4 odst. 3 ZDrZl výlučně o jednotlivých volených orgánech, nikoliv však o jednotlivých členech volených orgánů.

I u záložen platí obecný princip, že po členech nelze vyžadovat prostředky z jiného právního důvodu než právě z důvodu zjištěné ztráty, což zřetelně plyne i z dikce ustanovení § 9 odst. 2 ZDrZl. Členové záložny jsou povinni splnit svoji uhrazovací povinnost podle zákona a stanov do 30 kalendářních dnů ode dne konání členské schůze. Přitom není možné tuto lhůtu jakkoliv zkrátit nebo prodloužit, neboť je dána *ex lege*.

Rozhodnutí členské schůze o změně stanov, kterou by se snížila výše uhrazovací povinnosti, je neplatné bez předchozího souhlasu Úřadu (§ 5a odst. 3 ZDrZl). Úřad posuzuje toto snížení ve vztahu k povinnosti družstevní záložny dodržovat pravidla a ukazatele poměru kapitálu a rezerv k pasívům podle § 11 ZDrZl, s přihlédnutím k bezpečnosti a stabilitě družstevní záložny.

Členská schůze může přikročit k rozhodnutí o přijetí uhrazovací povinnosti i poté, co byl na družstevní záložnu prohlášen konkurs. Správce konkursní podstaty je povinen svolat členskou schůzi k rozhodnutí o realizaci uhrazovací povinnosti do 30 dnů poté, co obdrží žádost Úřadu.¹⁵ Svolání schůze má smysl až poté, co bude zjištěn rozsah oprávněných nároků věřitelů záložny, neboť účelem schůze je výhradně schválení rozhodnutí o krytí ztráty uhrazovací povinností členů. Přitom se postupuje jako při svolání jakékoliv jiné členské schůze. Náklady s tímto svoláním spojené jsou náklady spojené s udržováním konkursní podstaty.

V. Orgány družstevní záložny¹⁶

1. Zvláštní předpisy o členské schůzi

Každý člen záložny má za všech okolností *pouze jeden hlas* (§ 6 odst. 8 ZDrZl). K platnosti usnesení členské schůze je třeba dvou třetin hlasů přítomných členů, pokud se rozhoduje (§ 5a odst. 1 ZDrZl):

- o způsobu úhrady ztráty záložny, nebo
- o fúzi nebo rozdělení záložny.

Zvláštní pravidla platí i ohledně svolávání náhradní členské schůze (§ 5a odst. 2 ZDrZl). Náhradní členská

¹⁰ Je sice pravdou, že zákonodárce může pomocí fikce stanovit skoro cokoliv, takováto úprava však nemůže posloužit ničemu dobrému.

¹¹ Pelikánová, I. Veřejná obchodní společnost. Srovnávací právo obchodní. Praha: Orac, 2002, s. 131.

¹² Zákon nerozlišuje základní a další členský vklad. Další majetková účast členů je přitom v družstevních záložnách nepřipustná (§ 4 odst. 5 ZDrZl).

¹³ Zákon č. 370/2000 Sb. nabyl účinnosti 1. 1. 2001, kdežto zákon č. 100/2000 Sb., který novelizoval § 4 odst. 3 ZDrZl, nabyl účinnosti již 1. 5. 2000.

¹⁴ Např. vyšší uhrazovací povinnost pro předsedu představenstva než pro ostatní členy představenstva družstevní záložny.

¹⁵ Správce konkursní podstaty může svolat členskou schůzi výhradně za tímto účelem; k jinému svolání schůze není oprávněn.

¹⁶ Jak plyne z povahy věci, družstevní záložna nemůže být malým družstvem; předpis § 245 ObchZ tu není aplikovatelný.

schůze může být svolána stejnou pozvánkou jako řádná či mimořádná členská schůze; musí ovšem obsahovat upozornění, že náhradní členská schůze je schopná se usnášet za přítomnosti jakéhokoliv počtu členů. Takto svolaná náhradní členská schůze může být zahájena již po uplynutí 30 minut od původně plánovaného zahájení řádné či mimořádné členské schůze.

Zákon podmiňuje platnost určitých usnesení předchozím souhlasem Úřadu. Jedná se o rozhodnutí o změně stanov, jimiž se snižuje výše členského vkladu nebo se snižuje výše uhrazovací povinnosti členů záložny (§ 5a odst. 3 ZDrZl).

2. Úvěrová komise

Kromě tří obecných obligatorních orgánů (členská schůze, kontrolní komise, představenstvo) ustanovují družstevní záložny ještě orgán čtvrtý, totiž *úvěrovou komisi*, která má povinně nejméně tři členy (§ 6 ZDrZl) a její členy volí členská schůze z řad členů. Toto ustanovení je ovšem nedomyšlené, neboť znemožňuje družstevní záložně získat kvalifikované odborníky z řad expertů stojících mimo členskou základnu družstevní záložny.

Úvěrová komise rozhoduje o poskytování úvěrů členům, poskytování záruk za úvěry členů a o zajištění úvěrů. Pokud tak určit stanoví, je úvěrová komise oprávněna převést část výkonu svých pravomocí na jiné osoby, a to způsobem uvedeným ve stanovách; odpovědnost členů úvěrové komise tím však není dotčena.

Úvěrová komise podléhá též dohledu ze strany kontrolní komise, která vůči ní může uplatnit tytéž pravomoci jako vůči představenstvu podle obchodního zákoníku.

3. Podmínky způsobilosti k výkonu funkce ve volených orgánech

Členem voleného orgánu¹⁷ záložny může být pouze fyzická osoba, která kromě obecných požadavků obsažených v § 238 odst. 1 ObchZ dále splňuje kriteria *bezúhonnosti a odborné způsobilosti* (§ 6a odst. 1 ZDrZl); stanoví přitom mohou určit, že se tyto požadavky vztahují i na další funkcionáře záložny.¹⁸

Za bezúhonnou se nepovažuje osoba, která spáchala [§ 2a odst. 7 písm. a) ZDrZl]:

- a) trestný čin majetkové povahy, nebo
- b) trestný čin, jehož skutková podstata souvisí s předmětem činnosti záložny,¹⁹ nebo
- c) jiný úmyslný trestný čin.

Nezbytnou podmínkou k výkonu funkce ovšem je, že kandidát prokáže svoji bezúhonnost výpisem z Rejstříku trestů vydaným podle zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, který není starší 3 měsíců.

Obdobně jako v jiných případech posuzování bezúhonnosti se nevyžaduje bezúhonnost absolutní, nýbrž postačí *bezúhonnost relativní*, tj. bezúhonnost vzhledem k povaze a předmětu činnosti člena voleného orgánu nebo likvidátora. Je tudíž zjevné, že podmínka bezúhonnosti bude např. splněna u osoby, která spáchala trestný čin zanedbání povinné výživy, nebude však splněna u osoby, která spáchala trestný čin porušování závazných pravidel v hospodářském styku. Úřad je oprávněn a povinen si vyžádat *opis* z evidence Rejstříku trestů stran kandidátů, což je velmi podstatné, neboť si tak může nezávisle ověřit, zda údaje mu předkládané jsou pravdivé.

Kandidát na funkci musí být také *odborně způsobilý*. Odborně způsobilou je přitom osoba, která má ukončené úplné střední vzdělání a nejméně dva roky praxe v oblasti související s předmětem činnosti družstevní záložny podle § 3 odst. 1 ZDrZl nebo *alternativně* ukončené vysokoškolské vzdělání [§ 2a odst. 7 písm. b) ZDrZl].²⁰ U absolventů vysoké školy není požadována odborná praxe a ani není stanoveno, jakého druhu toto vzdělání má být, takže podle všeho postačí jakékoliv, i takové, které nemá s předmětem činnosti záložny žádnou souvislost.

Kandidát na funkci nikdy nesmí být v pracovněprávním nebo jiném obdobném poměru k podnikatelskému subjektu, který nakládá s určitými druhy cenných papírů.²¹

4. Povinnosti a odpovědnost členů volených orgánů

Členové volených orgánů jsou povinni vykonávat svoji funkci s odbornou péčí. Pojem *odborné péče* je sice terminologicky odlišný od pojmu *péče řádného hospodáře*, v principu však platí, že členové volených orgánů jsou povinni svoji funkci vykonávat řádně, kvalifikovaně, po všech stránkách profesionálně, s respektem nejen k dodržování zákona, avšak především k zájmům družstevní záložny a jejích členů. Proto lze konstatovat, že i přes tento terminologický rozdíl nebude mezi těmito pojmy podstatného rozdílu, ba právě naopak; pokud by snad mezi těmito pojmy bylo rozdílu, pak by tento byl v praxi zanedbatelný, resp. bez většího významu.

Při výkonu funkce jsou kromě právních předpisů a stanov povinni respektovat též rozhodnutí Úřadu (§ 6 odst. 10 ZDrZl). Tento zákonný příkaz je ovšem v podstatě nadbytečný, neboť povinnost respektovat vykonatelná správní rozhodnutí plyne ze správního řádu. Členové volených orgánů mají vůči Úřadu rozsáhlou informační povinnost; jsou povinni jej informovat o všech skutečnostech, které by mohly mít za následek ohrožení hospodaření družstevní záložny nebo nástup sankcí nebo nápravných opatření podle § 28 ZDrZl.

Specificky je konstruována odpovědnost za škodu způsobenou družstevní záložně při výkonu funkce. Členové, kteří tuto škodu způsobili porušením právních povinností při výkonu působnosti, odpovídají za tuto škodu *společně a nerozdílně*; tuto odpovědnost nelze smluvně omezit ani vyloučit. Oproti obecné úpravě odpovědnosti členů volených orgánů družstva platí, že členové volených orgánů odpovídají i za škodu způsobenou plněním nevhodného pokynu členské schůze. Těto odpovědnosti se však zprostí, pokud alespoň jeden člen voleného orgánu na nevhodnost pokynu členskou schůzí upozornil

¹⁷ Volenými orgány družstevní záložny jsou představenstvo, kontrolní komise a úvěrová komise.

¹⁸ Např. na vedoucího pobočky družstevní záložny.

¹⁹ Za takovýto trestný čin lze považovat např. trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b TrZ.

²⁰ Zákon nestanoví, zda je požadováno vzdělání magisterské, anebo zda postačí vzdělání pouze bakalářské. Vzhledem k neexistenci výslovného zákonného požadavku magisterského vzdělání lze mít za to, že postačí vzdělání bakalářské, neboť i to je ode dne účinnosti zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, považováno za řádné vysokoškolské vzdělání.

²¹ Jedná se tedy o obchodníky s cennými papíry, kteří nakládají s těmito druhy cenných papírů [§ 3 odst. 2 písm. c) ZDrZl]: státními dluhopisy, dluhopisy se státní zárukou, dluhopisy emitovanými Českou národní bankou, hypotečními zástavními listy, komunálními obligacemi a dluhopisy vydanými centrálními bankami členských států OECD, za které se tyto státy zaručily.

a požádal o zaprotokolování námitky (§ 6a odst. 2 ZDrZl). Zákon nepožaduje zapsání této námitky, postačí pouze vznesení požadavku na její protokolaci. Na druhé straně je žádoucí, aby tato námitka byla zaprotokolována, neboť to může mít význam z důkazního hlediska. Členové volených orgánů ovšem nikdy nesmí plnit pokyny jsoucí v rozporu s právními předpisy a, ačkoliv to zákon výslovně nestanoví, také se stanovami.

5. Zákaz konkurence a střet zájmů

Kromě obecného ust. § 249 ObchZ o zákazu konkurence, který je rozšířen u družstevních záložen i na členy úvěrové komise, existuje zvláštní úprava v ust. § 7 ZDrZl.

Osoba, která je členem družstevní záložny, nemůže ověřovat jako auditor účetní závěrku záložny, v níž je členem.²² Dále osoba, která je členem úvěrové komise nebo zaměstnancem, jenž je podle stanov záložny oprávněn rozhodnout o poskytnutí úvěru, nemůže být sama ručitelem za úvěr, o jehož poskytnutí rozhodovala; může však být ručitelem za jiný úvěr. Pokud orgán záložny rozhoduje o realizaci určitého zájmu osoby, jež je členem tohoto orgánu, pak je tento člen vyloučen jak z rozhodování, tak i z jednání tohoto orgánu; není tedy přípustná ani jeho účast na schůzi orgánu. To však neplatí o rozhodování členské schůze.

Úvěry poskytované záložnou mohou být určitým skupinám osob poskytnuty pouze za zvláštních podmínek. Jedná se o tyto osoby:

- členy představenstva, kontrolní komise a úvěrové komise,
- členy, kteří jsou zároveň zaměstnanci družstevní záložny, a
- osoby, které jsou osobami blízkými osobám uvedeným ad a) a b).

Z hlediska praktické aplikace tohoto zákazu má značný význam vymezení pojmu „osoby blízké“. Při výkladu tohoto pojmu je nutno vyjít z definice obsažené v § 116 ObčZ, podle něhož je osobou blízkou příbuzný v řadě přímé.²³ Jiné osoby v poměru rodinném (např. poměr strýcové/tety, synovci/neteře, bratrancei/sestřence navzájem, apod.) nebo obdobném (např. poměr družkové a družky, osoby navzájem sešvagřené, apod.) se pokládají za osoby blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá pocítovala důvodně jako újmu vlastní.

Přitom podle existující judikatury platí, že „otázku, zda dvě osoby jsou si blízké, je třeba posuzovat z hlediska obou těchto osob; je-li jedna z nich vůči druhé osobou blízkou, pak platí totéž i o druhé. Pro posouzení, zda je někdo osobou blízkou proto, že s jinou osobou žije ve společné domácnosti jako člen rodiny, je rozhodný stav v době, kdy došlo mezi nimi k právnímu úkonu, o něž jde, a nikoli v době vynesení soudního rozhodnutí“ (R 120/1956).

Úvěry lze těmto osobám poskytnout pouze tehdy, pokud jsou poskytovány za stejných podmínek jako ostatním členům družstevní záložny, avšak s tím, že úvěr poskytovaný členům kontrolní komise, členům majícím pracovní poměr v záložně a osobám jim blízkým lze poskytnout jen s předchozím souhlasem představenstva, a členům představenstva a úvěrové komise a osobám jim blízkým lze úvěr poskytnout jen s předchozím souhlasem kontrolní komise.

Zákaz konkurence je dále rozšířen v tom smyslu, že výkon funkce člena voleného orgánu záložny je neslučitelný s výkonem funkce člena voleného orgánu jiné družstevní záložny a s pracovním nebo obdobným²⁴ poměrem v jiné záložně.

Stanovy mohou dále určit, že člen voleného orgánu a vedoucí zaměstnanec nesmějí zastávat funkci ve statutárních nebo dozorčích orgánech nebo funkci ředitele nebo prokuristy v jiné právnické osobě.²⁵ Každý kandidát na členství v orgánu nebo na funkci vedoucího zaměstnance (na něhož se dle stanov tato kritéria způsobilosti též vztahují) je povinen před dnem svého zvolení nebo jmenování písemně informovat toho, kdo jej volí nebo jmenuje:

- o své bezúhonnosti a odborné způsobilosti,
- o předmětu své případné podnikatelské činnosti,
- o členství v orgánech jiné právnické osoby,
- o výkonu prokury u jiné právnické osoby,
- o předmětu činnosti jiné právnické osoby a o tom, zda na ní má majetkovou účast nebo zda v ní má pracovní nebo jiný obdobný poměr.

Tato informační povinnost platí i o případných změnách těchto skutečností.

6. Schvalování členů volených orgánů

Družstevní záložna je povinna doručit Úřadu ve lhůtě pěti kalendářních dnů ode dne zvolení člena voleného orgánu družstevní záložny žádost o posouzení podmínek pro výkon funkce včetně listin osvědčujících splnění těchto podmínek (§ 7 odst. 8 ZDrZl). Jedná se zejména o doklady o dosaženém vzdělání, odborné praxi, dále aktuální výpis z rejstříku trestů a písemné prohlášení podle § 7 odst. 7 ZDrZl.

Pokud Úřad rozhodne, že dotčená osoba nesplňuje podmínky pro výkon funkce člena voleného orgánu, pak výkon funkce této osobě zaniká dnem doručení tohoto rozhodnutí družstevní záložně. Tato díkce ovšem vzbuzuje pochybnost, zda se tím rozumí doručení pravomocného rozhodnutí, anebo zda postačí doručení rozhodnutí dosud nepravomocného, avšak již vykonatelného. I v této záležitosti je rozhodováno ve správním řízení, přičemž odkladný účinek odvolání není stanoven, avšak ani vyloučen. Rovněž tak ze zákona neplyne, že by nebylo v této věci přípustné odvolání. Proto výkon funkce zaniká až dnem doručení rozhodnutí, proti němuž se již nelze odvolat; dnem doručení je toto rozhodnutí pravomocné a vykonatelné ve smyslu § 52 SpŘ. Nelze totiž akceptovat takový výklad zákona, podle něhož by doručením dosud nepravomocného rozhodnutí výkon funkce zanikl, a poté, co by bylo toto rozhodnutí v odvolacím řízení zrušeno, by se výkon funkce obnovil.

Pokud v důsledku rozhodnutí Úřadu výkon funkce zanikne, je družstevní záložna povinna, pokud se jedná o zá-

²² Je přípustné, aby auditor, který je členem družstevní záložny X, ověřoval účetní závěrku jiných družstevních záložen.

²³ Tj. každý pokrevní potomek (syn, vnuk atd.) a každý pokrevní předek (otec, děd, atd.), a to bez omezení; dále sourozenec (polorodý i plnorodý) a manžel po dobu trvání manželství. Vztahy vzniklé osvojením jsou přitom postaveny naroveň příbuzenským (§ 63 odst. 1 zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů).

²⁴ Obdobným poměrem se rozumí práce konané mimo pracovní poměr podle § 232 a násl. ZPr.

²⁵ Zákon zde rozšiřuje možnost určit ve stanovách, že zákaz výkonu funkce se týká nejen podnikatelských právnických osob, nýbrž *veškerých* právnických osob.

nik výkonu funkce člena představenstva, podat bez zbytečného odkladu návrh na změnu zápisu v obchodním rejstříku. Případné trvání zápisu bývalého člena představenstva v obchodním rejstříku nemá však jiné účinky než ty, které plynou z principu *publicity rejstříkových zápisů* (§ 27 ObchZ).

Úřad je povinen v této věci rozhodnout do 30 dnů, jinak platí, že člen voleného orgánu podmínky splňuje. Předpis poslední věty § 7 odst. 8 ZDrZl má za cíl zabránit především nečinnosti státního dozoru. Legislativce na jedné straně usiluje o ochranu oprávněných zájmů členů družstevních záložek i třetích osob tím, že dává státnímu dozoru oprávnění schvalovat členy volených orgánů družstevních záložek, na straně druhé však v zájmu rychlého rozhodování státního dozoru neposkytuje Úřadu příliš dlouhou dobu na úvahu a nutí tak státní dozor k požadované činnosti, neboť pokud Úřad do 30 dnů od doručení návrhu nerozhodne, že s dotyčnou osobou nesouhlasí, pak se má za to, že souhlasí.

Z hlediska běhu zákonné třicetidenní lhůty ode dne doručení návrhu Úřadu je nutné si uvědomit, že jde o lhůtu hmotněprávní, což má následující důsledky:

- a) pokud chce Úřad člena voleného orgánu zamítnout, musí v této době vydat rozhodnutí, a především musí být toto rozhodnutí nejpozději třicátý den lhůty doručeno;²⁶ z toho plyne, že rozhodně nepostačí, aby bylo v poslední den lhůty rozhodnutí zasláno; a
- b) rozhodnutí musí být doručeno do vlastních rukou; vlastní doručení však může být provedeno držitelem poštovní licence²⁷ nebo vlastním doručovatelem Úřadu, popř. i náhradním způsobem (§ 24 SpŘ).

Účastníkem správního řízení je vždy pouze záložka sama (§ 28 odst. 5 ZDrZl). Je ovšem otázkou, zda toto vyloučení člena orgánu z řízení, ve kterém se rozhoduje (mimo jiné) i o jeho právech a povinnostech, je jednak opravdu nezbytné, a především, zda nedochází k porušení *práva na spravedlivý proces* (čl. 36 LPS); spíše se lze klonit k závěru, že tomu tak je.

Proti rozhodnutí, kterým Ministerstvo financí ČR zamítlo odvolání a potvrdilo prvoinstanční rozhodnutí, lze podat správní žalobu podle § 65 a násl. zák. č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „SŘS“); soudem věcně a místně příslušným je Městský soud v Praze (§ 7 SŘS).

7. Jednací řády

Podle § 6 odst. 7 ZDrZl každý orgán záložky jedná podle jednacího řádu, který schvaluje členská schůze; jednací řád je *obligatorní*. Vzhledem k tomu, že ust. § 5 ZDrZl nestanoví nic o tom, že by jednací řády orgánů záložky byly součástí stanov, jsou jednací řády pouze vnitřními předpisy stojícími mimo stanovy. Porušení jednacího řádu ovšem nemůže nikdy vést k neplatnosti právního úkonu, který konkrétní člen orgánu jménem záložky učinil. Obdobně tak platí, že z porušení jednacího řádu, který je v rozporu s právními předpisy, nemůže být dovozována odpovědnost porušitele.

VI. Hospodaření družstevních záložek

1. Audit

U družstevních záložek musí být účetní závěrka auditorem ověřena vždy. Z tohoto principu ovšem existuje

výjimka, neboť Úřad může na žádost družstevní záložky, která mu musí být doručena nejpozději do 31.3. kalendářního roku následujícího po uplynutí roku,²⁸ za nějž se účetní závěrka zpracovává, záložně udělit výjimku z povinnosti auditu, a to z důvodu malého rozsahu a náročnosti činnosti záložky (§ 8a odst. 1 ZDrZl). Zákon umožňuje, aby malé záložky byly rozhodnutím Úřadu zproštěny povinnosti auditu; na toto zproštění však není právní nárok. Úřad rozhoduje na základě správního uvážení; rozhodnutí je přijímáno postupem podle správního řádu a družstevní záložka se může proti zamítavému rozhodnutí odvolat k Ministerstvu financí ČR.

Družstevní záložka je povinna vybraného auditora²⁹ oznámit Úřadu, který může ve lhůtě 30 dní po obdržení tohoto oznámení auditora odmítnout. Pokud tak učiní, je povinen toto odmítnutí v této lhůtě družstevní záložně doručit. Pokud Úřad zůstane nečinný nebo své odmítnutí v zákonné lhůtě záložně nedoručí, pak platí, že s vybraným auditorem souhlasí.

Pokud Úřad auditora odmítne, musí záložka ve lhůtě 15 dní ode dne doručení tohoto odmítnutí vybrat a oznámit Úřadu jméno nového auditora. I zde přitom platí, že Úřad je oprávněn auditora odmítnout opakovaně.

2. Výroční zpráva

Představenstvo záložky je povinnou vypracovat výroční zprávu (jejíž součástí je řádná účetní závěrka) vždy, a je povinnou ji vypracovat tak, aby ji bylo možno předložit členské schůzi ke schválení, přičemž členská schůze se musí konat nejpozději do 30.6. kalendářního roku, který následuje po roce, za nějž se výroční zpráva zpracovává (§ 6 odst. 6 ZDrZl). Platí přitom, že představenstvo je povinnou nejméně 30 dní přede dnem konání členské schůze zaslat výroční zprávu členům družstevní záložky. Do 10 dnů ode dne schválení výroční zprávy je představenstvo záložky povinnou ji zaslat Úřadu.

3. Omezující pravidla hospodaření

Zisk záložky lze rozdělit pouze mezi ty členy, kteří kryli ztrátu družstevní záložky uhrazovací povinností, a to pouze do výše skutečného plnění této uhrazovací povinnosti (§ 9 odst. 1 ZDrZl); ust. § 252 odst. 2 ObchZ se nepoužije. To ovšem vyvolává jisté interpretační otázky.

Především je nejisté, zda je možné rozdělit zisk mezi členy záložky, která nikdy účetní ztrátu neměla a tudíž ani nedošlo k uhrazovací povinnosti. Z kogentní zákonné dikce patrně není možné učinit jiný závěr, než že v takovém případě není možné zisk rozdělit.

Další otázkou je, zda je možné např. rozdělit zisk mezi členy za rok 2000, jestliže k plnění uhrazovací povinnosti došlo v roce 1997 za rok 1996, anebo zda je to možné pouze tehdy, jestliže k úhradě ztráty došlo v bezprostřední minulosti, tedy zda je možné rozdělit zisk dosažený za rok 2000 pouze tehdy, pokud členové splnili v roce 2000 svoji

²⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 8. 1995 čj. 6A 180/93, Správní právo, 1996, č. 6, s. 349 a násl.

²⁷ Zákonem č. 29/2000 Sb., o poštovních službách byl dosavadní termín *pošta* nahrazen novým pojmem *držitel poštovní licence*.

²⁸ Tato dikce v dostatečné míře nezohledňuje, že od 1. 1. 2001 je možné, aby účetní období bylo rovno kalendářnímu nebo hospodářskému roku.

²⁹ Zákon sice v § 8a odst. 2 ZDrZl hovoří o auditorech, z toho ovšem nelze dovozovat, že je nutno vybrat několik auditorů; postačí volba jednoho auditora nebo auditorské společnosti.

uhrazovací povinnost na pokrytí ztráty za rok 1999. Podle všeho je však možná i prvá varianta, neboť z právní úpravy nelze dovodit jednoznačný opak. Přesná pravidla by v každém případě měly obsahovat stanovy.

V souvislosti s činností záložny zákonodárce polopaticky stanovil, že družstevní záložna je povinna seznámit uchazeče o členství se všemi skutečnostmi souvisejícími se členstvím; bez ohledu na toto ustanovení je však vždy povinností záložny i jakéhokoliv jiného družstva toto učinit, jinak porušuje zákonný příkaz *jednání v souladu s dobrými mravy*.

Konečně speciálními povinnostmi zákonodárce zatížil představenstvo, které je dle § 6 odst. 5 písm. a) ZDrZl povinno rozhodovat na návrh úvěrové komise o:

- a) úročení vkladů a úvěrů,
- b) poskytnutí úvěru jiné záložně,
- c) přijetí úvěru od jiné banky nebo záložny,
- d) přijetí vkladu od jiné záložny.

Dále je představenstvo povinno rozhodovat o nákupu a prodeji dluhopisů a o poplatcích za činnosti a služby poskytované členům.

Specifická pravidla platí pro záložny stran nakládání s pohledávkami. Především je záložna oprávněna *jednostranně započíst své splatné pohledávky* za členem, a to v následujícím pořadí: úroky z vkladů, vklady³⁰ a vypořádací podíl. Záložna rovněž může odmítnout výplatu úroků z vkladů, vkladů a vypořádacího podílu, pokud je člen v prodlení se splátkami anebo nevypořádal své splatné závazky vůči záložně (§ 4 odst. 7 ZDrZl).

Cese pohledávek je přitom možná pouze mezi členy téže záložny; to platí ve vztahu k pohledávkám, které mají členové z titulu svých vkladů na běžném, resp. jiném účtu u záložny (§ 4 odst. 9 ZDrZl). Naopak cese pohledávek záložny za jejími členy není nijak zákonem omezena.

Pokračování

³⁰ Zápočet je možný jen co se vkladů na účtech týče. Vklad poskytnutý členem při vstupu do záložny započíst nelze, neboť je součástí jejího základního kapitálu. Kromě toho není pojmově možné, aby měl člen členský vklad ve výši 0 Kč.

Dědictví s cizím prvkem

*Mgr. Eliška Špoková**

I. Obecně

V tomto svém článku bych se chtěla pokusit o přehled problematiky dědictví s cizím prvkem. Notáři jako soudní komisaři se v současné době díky otevřeným hranicím, volnému pohybu osob, zboží a služeb a rovněž v důsledku postupující integrace České republiky do Evropské unie v daleko vyšší míře než dříve setkávají v rámci dědictvého řízení s tzv. cizím prvkem. Cizí prvek v řízení o dědictví se může vyskytnout zejména v následujících případech:

- a) zůstavitel je český státní občan, dědictví leží na území České republiky a mezi dědici je cizinec;
- b) zůstavitel je český státní občan a dědictví leží v cizině;
- c) zůstavitel je cizinec a dědictví leží na území České republiky.¹

Základním vnitrostátním právním předpisem, upravujícím otázky, které mohou vzniknout v oblasti meziná-

rodních vztahů soukromého práva, je zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů (dále „MPSaP“), který obsahuje tzv. kolizní normy. Dle § 2 MPSaP se však ustanovení tohoto zákona použijí jen tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Praktické otázky ve styku s cizinou upravuje Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 1. 1997 č.j. 109-93-J o postupu justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních.

Cizinci mají ve smyslu § 32 odst. 1 MPSaP v oblasti svých osobních a majetkových práv stejná práva a stejné povinnosti jako čeští státní občané, pokud tímto zákonem nebo zvláštními předpisy není stanoveno jinak.

Notář jako soudní komisař není oprávněn sám svým jménem žádat o poskytnutí právní pomoci v cizině (viz § 38 odst. 2 OSŘ), je však povinen připravit všechny potřebné podklady pro vydání usnesení a návrhy příslušných rozhodnutí soudu, a to včetně žádostí o právní pomoc apod. Soudní komisař by při vyřizování věcí s mezinárodním prvkem měl mít zároveň na zřeteli zvláštní právní povahu, složitost a citlivost těchto právních vztahů a měl by si být vědom náročnosti přípravy a postupu v těchto věcech zejména s ohledem na používání norem cizího práva a mezinárodních smluv.²

II. Vnitrostátní kolizní úprava v České republice

1. Pravomoc českých soudů

V případě existence cizího prvku v dědictvém řízení musí soud (soudní komisař) v první řadě posoudit otázku své pravomoci, popřípadě určit, zda není dána pravomoc cizího justičního orgánu, a pokud ano, pak kterého státu. Základním rozlišovacím kritériem je státní občanství zůstavitele. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním rozlišuje v §§ 44 a 45 tři situace:

a) První velkou skupinou případů jsou situace, kdy je zůstavitel českým státním občanem a jeho majetek se nachází na území České republiky. V tomto případě je pravomoc českého soudu dána vždy, a to i tehdy, budou-li všichni dědici cizinci.

b) Do druhé skupiny můžeme zařadit ty případy, kdy je zůstavitel českým státním občanem a jeho majetek leží zcela nebo zčásti v cizině. Český soud projedná takové dědictví jen tehdy, jestliže se majetek v cizině vydává českým orgánům, anebo tehdy, jestliže cizí stát přiznává takovým rozhodnutím českých justičních orgánů právní následky.

c) Do třetí skupiny patří ty případy, kdy český soud projedná dědictví po cizinci, které je v České republice, – jestliže stát, jehož je zůstavitel příslušníkem, ani nevzdává dědictví českých občanů českým justičním orgánům, ani nepřiznává jejich rozhodnutím právní následky, anebo odmítne-li se cizí stát zabývat dědictvím či nevyjádří-li se, nebo – měl-li zde zůstavitel bydliště a žádal-li o to dědic, který se zde zdržuje, nebo

* Autorka je notářskou kandidátkou JUDr. Jiřího Svobody, notáře v Praze.

¹ Fenyk, J., Ondruš, R. Právní styk s cizinou v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy. Praha: Linde, 1997, str. 192 a násl.

² Pokorný, M. Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a činnost notářů. Ad notam, 1998, 5, str. 110.

- vždy, jde-li o nemovitost ležící na území České republiky.

V případech, kdy není dána pravomoc českého soudu projednat dědictví po cizinci, byť toto leží na území České republiky, se české justiční orgány omezí pouze na provedení potřebných opatření k zajištění majetku po cizinci. V praxi to znamená, že soud provede předběžné šetření zejména ohledně zůstavitelova majetku a dědiců, přičemž dle § 175z odst. 1 OSŘ vydá účastníkům na jejich žádost úřední potvrzení o výsledku tohoto šetření. Má-li být vydán majetek do ciziny, vyzoomí o tom soud dle § 175z odst. 2 OSŘ tuzemské dědice a věřitele oznámením, které se vyvěsí po dobu 15 dnů na úřední desce soudu. Známým účastníkům se toto oznámení doručí.

Na dědické řízení dopadá ustanovení § 47 MPSaP upravující, které subjekty jsou vyňaty z pravomoci českých soudů. Jedná se o cizí státy a osoby požívající diplomatické imunity.

2. Rozhodné právo

Poté, co soud konstatuje v daném dědickém řízení svou pravomoc, měl by dále posoudit, jaké hmotné právo bude v předmětné věci užito. Bez ohledu na přítomnost cizího prvku v dědictví se aplikují vždy české procesní předpisy.

Právní poměry dědické se dle § 17 MPSaP řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel v době smrti státním občanem. Pod pojem právní poměry dědické spadá existence důvodu dědění, vymezení rozsahu dědictví, velikost dědických podílů, okruh dědiců ze zákona a ze závěti, dědická způsobilost nebo nezpůsobilost, odpovědnost za dluhy dědictví apod.

Hraničním určovatelem je v případě dědických právních poměrů pro celé dědictví státní příslušnost zůstavitele v době jeho smrti. Český právní řád tedy používá tzv. jednotný dědický statut, který volí stejný postup jak v případě movitého, tak i nemovitého dědictví. V některých státech se však objevuje tzv. rozštěpený dědický statut, který znamená, že se jiného hmotného práva použije v případě movitého dědictví a jiného pro dědictví nemovitostí.

Pro případ posouzení způsobilosti zřídit nebo zrušit závět, jakož i účinků vad vůle a jejího projevu zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním upravuje kolizní normu odlišně, než je tomu v případě obecné způsobilosti k právním úkonům. Dle § 18 odst. 1 MPSaP se způsobilost zřídit nebo zrušit závět, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době projevu vůle. Totéž právo je rozhodné i pro určení, které další druhy pořízení pro případ smrti jsou přípustné. Předmětné ustanovení lze vztáhnout i na institut vydědění. V tomto případě je tedy hraničním určovatelem státní příslušnost zůstavitele v době pořízení poslední vůle.

Obdobně pro formu závěti volí ustanovení § 18 odst. 2 MPSaP odlišný hraniční určovatel než pro obecné případy formy právního úkonu. Dle tohoto ustanovení se forma závěti řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době, kdy závět učinil; stačí však, vyhoví-li právu státu, na jehož území byla závět učiněna. Totéž platí o formě zrušení závěti. Primární hraniční určovatel je státní příslušnost zůstavitele v době projevu vůle, sekundárním hraničním určovatelem je místo učiněné závěti.

Odlišná situace nastane v případě odúmrti, kdy státu připadne dědictví, kterého nenabyl žádný dědic. Zde se totiž nejedná o dědické právo státu, ale o zvláštní způsob nabytí vlastnického práva státem, který nelze ztotožnit s děděním. Pokud tedy stát nabývá vlastnických práv odúmrtí v dědickém řízení s cizím prvkem, použije se českého hmotného práva, a to na základě kolizních ustanovení v §§ 5 a 6 MPSaP (věcná práva k nemovitostem i k věcem movitým se řídí právem místa, kde věc je, vznik a zánik věcných práv k věcem movitým se řídí právem místa, kde věc byla v době, kdy nastala rozhodná skutečnost). Právní poměry dědické se však až do okamžiku, kdy je konstatováno, že neexistuje žádný dědic, řídí právem státu, jehož státním občanem byl zůstavitel v době smrti.³

3. Zjišťování cizího práva

Dojde-li soud (soudní komisař) k závěru, že je v konkrétním dědictví potřeba použít cizího hmotného práva, musí zjistit jeho obsah. Postup, jakým se zjišťuje cizí právo, je obsažen v § 53 odst. 1 MPSaP. Justiční orgán má v prvé řadě sám učinit všechna potřebná opatření k jeho zjištění, může si k tomu také vyžádat informaci od mezinárodního odboru Ministerstva spravedlnosti České republiky, což byl až donedávna standardní postup. Ministerstvo spravedlnosti bylo povinno sdělit nejen vlastní text příslušné cizí normy, ale i zásady její interpretace a aplikace.

Situace se však podstatným způsobem změnila počínaje dnem 25. 9. 1998, kdy pro Českou republiku vstoupila v platnost Evropská úmluva o poskytování informací o cizím právu.⁴ Na základě této úmluvy si smluvní strany poskytují informace o svém občanském a obchodním právu, jakož i o řízení v oblasti občanského a obchodního práva a o organizaci svého soudnictví. K 15. 11. 2001 bylo smluvními stranami úmluvy 38 států. Každá ze smluvních stran úmluvy si zřídila jeden orgán přijímající, který přijímá žádosti o informace zaslané jinou smluvní stranou, a jeden nebo více orgánů odesílajících, které přijímají žádosti o poskytnutí informací od vlastních justičních orgánů a předávají je do zahraničí. Přijímajícím i odesílajícím orgánem je v České republice Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Žádost o poskytnutí informací o cizím právu a případné veškeré přílohy musí být sepsány v úředním jazyce dožádaného státu nebo musí být opatřeny úředním překladem do tohoto jazyka. Žádost připravuje soudní komisař, nechá ji přeložit soudním tlumočnickem a vše zašle soudu, který žádost postoupí mezinárodnímu odboru Ministerstva spravedlnosti České republiky jako orgánu odesílajícímu. Toto ministerstvo pak zašle odpověď prostřednictvím soudu soudnímu komisaři, jenž ji nechá přeložit do českého jazyka. Úmluva znamená přínos zejména v tom, že se notář jako soudní komisař bude moci spolehnout na to, že bude aplikovat cizí právo, které je na území daného cizího státu v určité době skutečně platné.

4. Postup justičních orgánů ve styku s cizinou

Postup justičních orgánů ve věcech s mezinárodním prvkem upravuje podrobně Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 1. 1997 č.j. 109-93-J.

³ Viz dílo cit. v pozn. 1, str. 196.

⁴ Svoboda, J. Novinky ve zjišťování cizího práva, Ad notam, 2001, 5-6, str. 111.

V první části instrukce jsou popsány formy styků s cizími orgány. Jedná se o:

a) *přímý styk* justičních orgánů České republiky s justičními orgány Maďarska, Polska a Slovenska, případně s konzulárními úřady cizích států sídlícími v České republice;

b) styk *prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti České republiky*; pokud není mezinárodní smlouvou stanoveno jinak, uskutečňuje se styk justičních orgánů České republiky s cizími justičními orgány i s cizími fyzickými a právními osobami nepřímo prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti;

c) *styk podle haagských Úmluv*; podle Úmluvy o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních z 15. 11. 1965 a Úmluvy o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních ze dne 18. 3. 1970 se stýkají justiční orgány České republiky přímo s ústředními orgány členských států obou Úmluv;

d) *styk se zastupitelskými úřady v zahraničí*; styk justičních orgánů České republiky se zastupitelskými úřady České republiky v zahraničí se provádí prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

V druhé části instrukce je upravena mezinárodní právní pomoc, která zahrnuje zejména dožádání justičních orgánů České republiky o doručení písemností v cizině nebo o provedení důkazů a dalších procesních úkonů v cizině (*aktivní právní pomoc*) a dále obdobná dožádání cizích justičních orgánů adresovaná justičním orgánům České republiky (*pasivní právní pomoc*). Je zde podrobně stanovena úprava písemností určených pro cizinu, obsah a jazyk dožádání apod. Podle § 23 instrukce lze občanům České republiky v cizině doručovat písemnosti také prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky v příslušném cizím státě.

Část třetí instrukce pojednává o jurisdikčních a kolizních otázkách v oblasti občanskoprávní. Pro soudního komisaře je důležitý oddíl C této části, §§ 41–47, kde je upraven obor práva dědického. Soud (soudní komisař) nejprve zjišťuje, zda je dána jeho pravomoc k projednání dědictví s mezinárodním prvkem, a to podle ustanovení mezinárodních smluv, nebo podle zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním (viz výše). Zjistí-li soud, že je dána jeho pravomoc, musí dále vyřešit otázku, podle jakého hmotného práva se řídí dědické právní poměry, což zjistí z kolizních norem příslušné mezinárodní smlouvy nebo ze zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Při projednávání dědictví soud postupuje podle českých procesních předpisů. Ve smlouvách o právní pomoci nebo v konzulárních smlouvách bývá stanoveno, že v dědických věcech jsou diplomatické a konzulární úřady i bez udělení plné moci oprávněny zastupovat své občany, pokud jsou nepřítomni a neustanoví-li si jiného zástupce. Pokud dědic žije v cizině, doporučuje se doručovat mu prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky v příslušném státu. V takových případech není nutno pořizovat překlad doručovaných písemností. Jestliže projednání dědictví nepatří do pravomoci českého soudu, provede soud pouze předběžné šetření a o výsledku informuje příslušný zastupitelský úřad. Zemřel-li cizí státní občan v souvislosti s dopravní nehodou, k níž došlo na území České republiky, zašle soud opis protokolu o předběžném šetření též celnímu úřadu, který je místně příslušný pro obvod soudu.

III. Mezinárodní právní úprava

Jak již bylo výše řečeno, ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním se použijí jen tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Mezinárodní smlouvy, a to dvoustranné nebo mnohostranné, mají tedy přednost před vnitrostátní úpravou. Přestože většinu mezinárodních smluv uzavřela ČSSR, která jako stát zanikla, zůstávají v platnosti ty, které jsou obsahem čl. 5 odst. 2 ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR. Dle tohoto ustanovení převzala Česká republika práva a závazky, které pro ČSFR ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva, s výjimkou těch, které jsou spojeny s územím Slovenské republiky.⁵

1. Dvoustranné mezinárodní smlouvy

Smlouvy o právní pomoci s bývalými socialistickými státy, jako např. s Albánií, bývalou Jugoslávií, Bulharskem, Mongolskem, Kubou, bývalým SSSR, Vietnamem, Polskem, Maďarskem apod., obsahují zejména některé kolizní normy, úpravu pravomoci justičních orgánů a ustanovení o poskytování právní pomoci a o uznání a výkonu rozhodnutí. V těchto smlouvách je stanoven princip rovného postavení občanů obou smluvních stran, tj. majetek a práva přecházejí dědictvím na občany druhé smluvní strany za podmínek stanovených pro vlastní občany. Ve většině těchto smluv byl pro dědické věci určen štěpený statut, kdy pro movité věci se užije právní řád dle státní příslušnosti zůstavitele v době smrti a pro nemovitosti dle místa, kde se nachází.⁶ V těchto smlouvách je také specificky upravena odumřel. Movitý majetek připadá státu, jehož občanem byl zůstavitel v době smrti, a nemovitý majetek připadá tomu státu, na jehož území se nachází.

Dvoustranné smlouvy sjednané v minulosti se západoevropskými státy, např. s Belgií, Velkou Británií, Francií, Itálií, Rakouskem, Španělskem apod., neobsahují speciální kolizní normy, což znamená, že se v plném rozsahu použijí příslušná ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním.⁷

Přehled vybraných mezinárodních dvoustranných smluv obsahuje příloha č. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 1. 1997 č.j. 109-93-J.

2. Mnobostranné mezinárodní úmluvy

Přehled důležitých mnohostranných úmluv z oboru mezinárodního práva soukromého a procesního, kterými je Česká republika vázána, obsahuje příloha č. 1 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 1. 1997 č.j. 109-93-J. Patří mezi ně např.:

- Úmluva o civilním řízení (Haag, 1. 3. 1954);
- Úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních (Haag, 18. 3. 1970);
- Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních (Haag, 15. 11. 1965);

⁵ Tschöpl, R. Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického. Ad notam, 2001, 3, str. 52.

⁶ Viz dílo cit. v pozn. 5, str. 52.

⁷ Viz dílo cit. v pozn. 4, str. 110.

- Úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití (Haag, 1. 6. 1970);
- Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (18. 4. 1961);
- Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (24. 4. 1963);
- Úmluva o státním občanství vdaných žen (New York, 20. 2. 1957);
- Úmluva o mezinárodní správě pozůstalostí (Haag, 2. 10. 1973);

Cílem této úmluvy je usnadnit správu dědictví s cizím prvkem tím, že osobě pověřené správou se vystaví tzv. mezinárodní osvědčení. To umožní oprávněné osobě co nejvýhodnější postavení při provádění úkonů s dědictvím spojených, a to od shromáždění dědictví po jeho rozdělení mezi dědice.

- Úmluva o střetu zákonů týkajících se formy pořízení pro případ smrti (Haag, 5. 10. 1961);

Podle této úmluvy má pořízení pro případ smrti formu platnou v ostatních státech, jestliže vyhovělo požadavkům formy stanoveným právním řádem místa, kde bylo pořízeno, nebo požadavkům místa státního občanství pořizovatele nebo jeho domicilu nebo obvyklého bydliště, u nemovitostí místa jejich polohy. Tato Úmluva má charakter *erga omnes*, aplikuje se tedy vždy bez ohledu na to, kdo jsou další smluvní strany. Doposud ji ratifikovalo 35 států, mezi kterými však chybí Česká republika.

- Úmluva o právu použitelném pro dědictví v případě smrti (Haag, 1988);

Z této úmluvy obecně plyne, že dědické řízení se řídí právním řádem státu, kde měl zůstavitel obvyklé bydliště v době smrti, byl-li také jeho státním příslušníkem. Úmluva nebyla dosud ratifikována žádným státem a nevstoupila v platnost.

- Evropská úmluva o poskytování informací o cizím právu (Londýn, 7. 6. 1968).

Na základě této úmluvy si smluvní strany poskytují informace o svém občanském a obchodním právu, jakož i o řízení v oblasti občanského a obchodního práva a o organizaci svého soudnictví (viz výše).

Je třeba zpravidla dát přednost právní úpravě podle dvoustranných smluv před smlouvami mnohostrannými, neboť dvoustranné smlouvy řeší obvykle širší okruh právních vztahů mezi subjekty smluvních stran. Není-li však v dvoustranné smlouvě stanoveno něco jiného, lze postupovat mezi těmiž státy jak podle dvoustranné smlouvy, tak i podle mnohostranných smluv, jimiž jsou oba státy vázány. Rozhodující je, který postup je v konkrétním případě účelnější, rychlejší a ekonomičtější.⁸

3. Úprava v Evropské unii

Komunitární právo přenechává oblast hmotného soukromého (tedy i dědického) práva v kompetenci národních států. Od 90. let se však v rámci 1. pilíře Evropské unie rozvíjí mimo jiné i spolupráce v procesních věcech, především ohledně vynucování a uznávání soudních rozhodnutí. Prvním krokem bylo schválení akčního plánu na vzájemné uznávání rozhodnutí v nesporných řízeních, tedy v řízeních, které mohou být zahájeny i bez žalobního návrhu (patří sem i dědické řízení). Předpokládá se další prohlubování spolupráce v této oblasti.⁹

⁸ Viz dílo cit. v pozn. 2, str. 107.

⁹ Špok, R. Azylová politika a vymáhání soudních rozhodnutí na programu jednání Rady ministrů vnitra a spravedlnosti, Integrace, 21. 2. 2001.

Diskuse

Zamyšlení nad postupem Střediska cenných papírů v dědickém řízení

JUDr. Václav Kouba*

V dědickém řízení provádí notář úkony podle ustanovení § 38 občanského soudního řádu („OSŘ“) z pověření soudu a jménem soudu podle ustanovení § 38 OSŘ v postavení soudního komisaře. Jde i o šetření o tom, zda měl zůstavitel cenné papíry evidované Střediskem cenných papírů. Tento procesní úkon činěný notářem jako soudním komisařem je zcela nepochybně v mezích ustanovení § 128 OSŘ a koresponduje mu právní povinnost Střediska cenných papírů bezplatně odpovědět na dotaz soudu. Tím není dotčeno právo Střediska cenných papírů na náhradu skutečných hotových výdajů, a to v mezích ustanovení § 139 odst. 1 a odst. 3 OSŘ. V praxi Středisko cenných papírů na výše uvedený dotaz soudu odpovídá ne zcela přesně a zaslá výpis z účtu cenných papírů, jehož majitelem byl zůstavitel.

Počínaje červnem roku 2002 Středisko cenných papírů započalo s odkazem na rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže čj. S 1/02-687/02-VOI z 12. 3. 2002 vystavovat faktury, ve kterých označilo notáře, který v postavení soudního komisaře učinil výše popsaný procesní úkon, jako odběratele, a jako plnění, které je předmětem fakturace, označilo náhradu hotových výdajů (297,- Kč). Střediskem cenných papírů citované rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže se však týká pouze bezplatného poskytování služeb státním orgánům v případech, kdy náklady za tyto služby byly hrazeny z poplatku za vedení cenných papírů. Předmětné rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže se jako rozhodnutí správního orgánu mohlo týkat pouze služeb pro státní orgány, tedy jenom v případech, kde není vedeno soudní řízení. V soudním řízení platí ústavněprávní princip nezávislosti soudu a žádné rozhodnutí správního orgánu nemůže ovlivnit rozhodování soudu o náhradě hotových výdajů a suplovat postup při uplatnění náhrady hotových výdajů podle občanského soudního řádu. Zjišťování rozsahu zůstavitelova majetku v dědickém řízení soudem podle § 128 OSŘ je výkonem soudnictví, nikoliv tedy službou pro státní orgán. Jde o procesněprávní vztah, kde soud a ten, vůči němuž úkon soudu směřuje, nejsou ve vztahu obchodních partnerů, kteří by si mohli fakturovat své služby, ale v tomto vztahu soud rozhoduje postupem upraveným v občanském soudním řádu o řádně uplatněném nároku na náhradu hotových výdajů usnesením.

Z mé praxe soudního komisaře pověřeného Obvodním soudem pro Prahu 4 musím konstatovat naprosto účelový postup Střediska cenných papírů ve snaze obejít zmíněnou zákonnou úpravu. Počínaje červnem 2002 jsou také mně v každé shora zmíněné věci zaslány fak-

* Autor je notářem v Praze.

tury, ve kterých jsem též označován jako odběratel, a je mi shora popsaným způsobem fakturována náhrada hotových výdajů za archivní informaci v tiskové sestavě, přičemž je odkázáno na ceník služeb Střediska cenných papírů, který byl vydán rozhodnutím ředitele Střediska cenných papírů z 10. 4. 2002 čj SCP - 17332/M1000, a poštovné. Ve všech věcech jsem následně zaslal Středisku cenných papírů poučení o tom, že notář v postavení soudního komisaře sám neodpovídá za uhrazení hotových výdajů, které měly Středisku cenných papírů vzniknout v souvislosti s konáním soudního (dědického) řízení, a že faktura není institutem občanského soudního řízení; je tedy na Středisku cenných papírů, aby uplatnilo nárok na náhradu hotových výdajů návrhem a o tomto návrhu by pak postupem upraveným v občanském soudním řádu rozhodl soud usnesením. To se ale v žádném z těchto případů nestalo, pouze mě Středisko cenných papírů v dalších přípisech jako notáře označilo za dlužníka a opětovně mě urgovalo o zaplacení vystavených faktur s odůvodněním, že uplynula lhůta pro jejich splatnost. Středisko cenných papírů zcela záměrně pomíjelo své postavení, dané občanským soudním řádem v dědickém řízení, a argumentovalo, že faktury jsou vystaveny oprávněně, neboť šlo o získání dat z centrálních informačních systémů, přičemž pokud notář tyto výdaje zaplatí, může se postupem podle § 16 vyhlášky č. 196/2001 Sb. domáhat v dědickém řízení sám po soudu, aby mu přiznal náhradu hotových výdajů!

Domnívám se, že z platné právní úpravy lze z neuplatnění nároku na náhradu hotových výdajů zmíněným postupem v rámci probíhajícího dědického řízení dovodit zánik tohoto nároku Střediska cenných papírů.

Z mých poznatků z rozhodování u jiných soudů, kde byl tento nárok Střediskem cenných papírů uplaněn, vyplývá, že soudy v těchto případech vydaly usnesení, jimiž Středisku cenných papírů přiznaly poštovné, a ve zbytku nárok zamítly. Proti tomuto usnesení není přípustné odvolání.

Chtěl bych se blíže pozastavit nad usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích čj. 5 Co 2768/2002-67, kterým soud k odvolání Střediska cenných papírů proti rozhodnutí Okresního soudu ve Strakoniciích o zamítnutí uplatněného nároku na náhradu hotových výdajů překvapivě rozhodl tak, že jej změnil v tom, že Česká republika - Okresní soud ve Strakoniciích je povinna uhradit Středisku cenných papírů částku 14,40 Kč do tří dnů od právní moci tohoto usnesení. Odůvodnění tohoto usnesení, které je ovšem závazné pouze pro souzenou věc, cituji na závěr tohoto příspěvku.

Závěrem je nutno zmínit, že Středisko cenných papírů se zřejmě nehodlá smířit s postavením, jaké mu dává občanský soudní řád, a s konstatní judikaturou soudů, které řádně uplatněný nárok na náhradu hotových výdajů přiznaly jen v rámci poštovného. Proto vyvolalo jednání na Ministerstvu spravedlnosti České republiky za účasti zástupce Notářské komory České republiky. Podle mého názoru mohlo mít takové jednání pouze povahu určité zdvořilostní schůzky, neboť ani pod záminkou jednotného postupu nemůže správní orgán, tedy Ministerstvo spravedlnosti České republiky, ani orgán notářské samosprávy, tedy Notářská komora České republiky, zasahovat do nezávislosti soudů. O přiznání či nepřiznání uplatněné náhrady hotových výdajů může rozhodnout pouze příslušný soud.

Z odůvodnění rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích čj. 5 Co 2768/2002-67:

Napadeným usnesením soud prvního stupně rozhodl, že Středisku cenných papírů se náhrada hotových výdajů nepřiznává. Toto rozhodnutí odůvodnil okresní soud tím, že notářka jako soudní komisařka, pověřená provedením úkonů v řízení o dědictví, učinila dotaz na stav účtu majitele cenných papírů ke dni jeho úmrtí. Za podání zprávy účtuje Středisko cenných papírů částku hotových výdajů ve výši 280,- Kč dle položky 11.2. Ceníku služeb Střediska a 14,40 Kč poštovného. Okresní soud vychází z toho, že každý je povinen sdělit bezplatně na dotaz soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí podle § 128 OSŘ, přičemž úkony notáře se podle § 38 OSŘ považují za úkony soudu. Dospívá k závěru, že účtovaná částka 294,40 Kč není hotovým výdajem ve smyslu ustanovení § 128 OSŘ, proto požadovaná částka Středisku cenných papírů nebyla přiznána.

Proti tomuto usnesení podalo Středisko cenných papírů odvolání. Poukazuje na to, že k dotazu soudní komisařky byly poskytnuty údaje, týkající se účtů majitele zaknihovaných cenných papírů. Za tyto informace požaduje odvolatel náhradu hotových výdajů, a to podle položky 11.2. Archivní informace v tiskové sestavě podle platného „Ceníku služeb střediska“ a poštovné ve výši 14,40 Kč. Odvolatel poukazuje na to, že i když je podle § 128 OSŘ každý povinen sdělit bezplatně soudu na dotaz skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí ve věci, není tím dotčeno ustanovení § 139 odst. 3 OSŘ. Podle uvedeného ustanovení má podle odvolatele ten, komu soud uložil nějakou povinnost, tatáž práva jako svědek, není-li účastníkem řízení. Svědek má právo na náhradu hotových výdajů a ušlého zisku. Středisko podle odvolání uplatnilo svůj nárok na náhradu hotových výdajů včas a okresní soud nepostupoval podle něj správně, pokud náhradu těchto výdajů nepřiznal. Odvolatel vychází z toho, že bylo vydáno Rozhodnutí ředitele Střediska ze dne 10. 4. 2002, č.j. SCP - 17332/M1000-2002, kterým došlo k vycíslení hotových výdajů. Uvedeným rozhodnutím bylo podle odvolatele stanoveno, že ve vztahu k notářům jednajícím v dědickém řízení je úprava účinná od 1. 6. 2002, pro státní orgány a orgány státní správy od 1. 1. 2003. Odvolatel proto tvrdí, že se nejedná o zavedení ceny za poskytování informací, ale pouze o náhradu hotových výdajů. Navrhuje, aby usnesení soudu prvního stupně bylo změněno a náhrada hotových výdajů ve výši 294,40 Kč byla odvolateli přiznána.

Odvolání v této věci je přípustné (§ 201 a § 202 OSŘ), bylo podáno osobou k tomu oprávněnou (§ 201 OSŘ) a v zákonné lhůtě (§ 204 OSŘ). Obsahuje i náležitosti uvedené v ustanovení § 205 odst. 1 OSŘ.

Odvolací soud projednal věc v celém rozsahu, neboť z obsahu odvolání žádné meze přezkumu odvolacího soudu neplynou (§ 212 věta první OSŘ). Napadené usnesení bylo přezkoumáno podle § 212a odst. 1 OSŘ, a to i z důvodů, které nebyly v odvolání uplatněny. Odvolací soud neshledal vady řízení vyjmenované v ustanovení § 212a odst. 5 OSŘ, ke kterým by přihlížel z úřední povinnosti. K projednání odvolání nebylo nutno nařizovat odvolací jednání, jak to umožňuje ustanovení § 214 odst. 2 písm. c) OSŘ.

Odvolání je částečně důvodné.

Okresní soud správně vychází z toho, že podle § 128 OSŘ je každý povinen bezplatně na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Ustanovení § 139 odst. 3 OSŘ tím není dotčeno. Podle § 139 odst. 3 OSŘ ten, komu soud uložil při dokazování nějakou povinnost, zejména aby předložil listinu, má tatáž práva jako svědek, není-li účastníkem. Musí je uplatnit za týchž podmínek jako svědek. Podle § 139 odst. 1 OSŘ svědci mají právo na náhradu hotových výdajů a ušlého výdělků (svědečného). Toto právo zaniká, není-li uplatněno do tří dnů od výsledku nebo ode dne, kdy bylo svědku oznámeno, že k výsledku nedojde.

Notářka, pověřená provedením úkonů v řízení, jejíž úkony se považují za úkony soudu, požádala Středisko cenných papírů o sdělení skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Proto má Středisko cenných papírů právo na náhradu hotových výdajů, které mu v souvislosti se sdělením těchto skutečností vznikly. Nepřichází zde totiž v úvahu přiznání náhrady ušlého výdělků, tj. svědečného, které přísluší pouze pro případ, že se svědek osobně dostaví k soudu. Hotové výdaje odvolatele tvoří nepochybně i náklady poštovného ve výši 14,40 Kč.

Odvolací soud však považuje za správný závěr okresního soudu, že další částka, účtovaná ve výši 280,- Kč jako hotové výdaje na zá-

kladě rozhodnutí ředitele Střediska dle položky 11.2 – Archivní informace v tiskové sestavě, není účtována oprávněně. Hotové výdaje jsou takové výdaje, které musely být vynaloženy v souvislosti se sdělením skutečností, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Takovými výdaji jsou u svědků např. jízdné, stravné či nocležné, což v posuzovaném případě nepřichází v úvahu. Středisko cenných papírů podle odvolacího soudu prokázalo hotové výdaje pouze v té částce, která byla vynaložena na poštovné, nikoliv však v další účtované částce, tj. 280,- Kč. Jen z toho, že ředitel Střediska cenných papírů vydal rozhodnutí, kterým určil náhradu za poskytnutí informací státním orgánům a označil je jako „náhrada hotových výdajů“, nelze podle odvolacího soudu dovodit, že účtovaná částka je hotovým výdajem Střediska cenných papírů ve smyslu § 139 odst. 1 OSŘ. Přitom ten, kdo poskytuje určitou zprávu soudu (pověřenému notáři) má nárok pouze na úhradu hotových výdajů, jak je stanoveno v ustanovení § 139 odst. 1 a odst. 3 OSŘ.

Okresní soud z uvedených důvodů nerozhodl správně pouze v té části, kde odvolatel nepřiznal ani náhradu hotových výdajů, které byly skutečně účelně vynaloženy, tj. náhradu poštovného ve výši 14,40 Kč. Proto bylo usnesení soudu prvního stupně podle § 220 odst. 1 OSŘ změněno a náhrada hotových výdajů v prokázané výši byla odvolateli přiznána.

Ze zahraničí

Mimořádné zasedání Generálního shromáždění a Stálé rady UINL v Paříži (9.–14. 3. 2003)

*JUDr. Martin Foukal**

I. Důvody mimořádného zasedání

Na základě žádosti francouzské notářské komory se Stálá rada UINL na svém minulém zasedání konaném v říjnu 2002 ve Valencii rozhodla svolat na březen 2003 mimořádné zasedání Generálního shromáždění i Stálé rady tak, aby se zahraniční účastníci zasedání mohli účastnit také oslav 200 let od vyhlášení Zákona Ventose (16. března 1803). Tímto zákonem byl položen základ moderního notářství nejen ve Francii, ale v podstatě i ve většině zemí latinského notářství. Termín konání byl zvolen rovněž s ohledem na to, aby bylo současně možné projednat a případně schválit přijetí čínského notářství za řádného člena UINL s tím, že k vlastnímu slavnostnímu přijímacímu ceremonálu by mohlo dojít za účasti čínské delegace na řádném zasedání Stálé rady a Generálního shromáždění UINL v Quebecu v Kanadě v říjnu 2003.

II. Mimořádné zasedání Stálé rady UINL – 11. a 12. března 2003

Vzhledem k tomu, že prezident UINL, dr. Francisco Arias, byl ze zdravotních důvodů nepřítomen, ujal se řízení jednání Stálé rady viceprezident UINL pro Evropu, dr. Nicolas Stassinopoulos. Kromě celé řady formálních bodů jednání a podávání jednotlivých zpráv z příslušných komisí a orgánů, zpráv viceprezidentů a pokladníka UINL aj. byla hlavním bodem jednání otázka přijetí Asociace čínských notářů do UINL. Tato záležitost byla již velmi podrobně projednávána na předchozím zasedání Stálé rady, konaném v říjnu roku 2002 ve Valencii. Zde

byla komisí CCNI (konzultativní komise pro nečlenská notářství UINL) zpracována rozsáhlá zpráva s mnoha přílohami; komise CCNI po vyslání několika svých misí do Čínské lidové republiky (ČLR) přijetí čínského notářství do UINL doporučila. V lednu 2003 se rovněž v Šanghaji uskutečnil velmi úspěšný mezinárodní seminář, jehož se zúčastnila celá řada hlavních představitelů UINL a zástupců notářských komor včetně prezidenta Notářské komory České republiky.

Šanghajský seminář organizovaný společně UINL a Asociací čínských notářů byl hodnocen velmi pozitivně jak oběma pořadajícími stranami, tak i nejvyššími představiteli Ministerstva spravedlnosti ČLR. Je sice skutečností, že veřejní notáři tvoří nyní v Číně kolem 30% z celkového počtu notářů, ale toto procento v posledních měsících neustále roste a dle odhadů by mělo do konce roku 2003 dosáhnout až 50 % (pro srovnání je třeba uvést, že státní notáři souběžně existují i v jiných členských zemích UINL, jako např. v Rusku nebo Rumunsku). Asociace čínských notářů o vstup do UINL usilovala již řadu let s vědomím, že její přijetí za člena významně posílí postavení čínských notářů vůči státním orgánům i veřejnosti. Čínská vládní místa sama vývoj notářství v Číně podle latinského modelu podporují a uvědomují si potřebu zajistit ekonomickým transakcím potřebnou právní jistotu prostřednictvím notářství. Jako důležitá se jeví skutečnost, že v ČLR je nyní, kdy se v této zemi prudkým tempem rozvíjí ekonomika a zahraniční obchod, patrná snaha amerických advokátních firem o získání vlivu. Tato snaha by mohla ovlivnit rozhodování o přijetí anglosaského právního systému.

Výše uvedená obsáhlá zpráva CCNI byla koncem roku 2002 rozeslána nejenom všem členům Stálé rady, ale i všem členským notářstvím UINL s tím, že všichni měli v rámci 90-denní lhůty možnost vznést své námítky či položit doplňující otázky. Těto možnosti však využili jen pánové dr. Woschnak a dr. Perez Montero. Zmíněná korespondence byla rozeslána na vědomí všem členům Stálé rady i jednotlivým členským notářstvím. Při následujícím jednání bylo poukázáno na skutečnost, že i současná členská notářství UINL, a to včetně zakládajících notářství, se vyznačují určitými specifiky, která jsou tolerována a nebyla důvodem pro nepřijetí daného notářství do UINL, případně jeho vyloučení.

Po diskusi, která se týkala jak samotného přijetí notářství ČLR (někteří diskutující poukazovali také na možné dopady – např. na nárok na obsazení některých funkcí ve struktuře UINL čínskými kolegy, nutnost tlumočení zasedání UINL do čínštiny apod.), tak stanovení výše jeho členského příspěvku do UINL, došlo k samotnému hlasování, jehož výsledkem bylo jednomyslné schválení přijetí do UINL a určení členského příspěvku čínského notářství v nejvyšší kategorii.

III. Přijetí v sídle Francouzské notářské komory

V roce 2003 vykonává funkci prezidenta CNUE (Konference notářství EU) právě prezident Francouzské notářské komory, dr. Armand Roth, který v Paříži využil přítomnosti delegací z kandidátských zemí EU a pozval dne 11. března 2003 v odpoledních hodinách prezidenty no-

* Autor je prezidentem Notářské komory České republiky.

tářských komor Estonska, Maďarska, Polska, České republiky, Slovinska a Slovenska ke společné schůzce za účelem vzájemného bližšího seznámení a výměny názorů na budoucí spolupráci po přistoupení těchto notářství do CNUE v souvislosti s plánovaným vstupem kandidátských zemí do EU v roce 2004. Delegace většiny kandidátských zemí se pravidelných jednání CNUE jako pozorovatelé již v minulých letech účastnily. Tato účast byla s ohledem na budoucí začlenění do CNUE a pro získávání nových informací nesmírně důležitá a přínosná.

Prezident A. Roth doporučil přítomným delegacím, aby o přijetí do UINL zažádaly pokud možno do 1. 9. 2003, aby mohlo být jejich členství projednáno na Generálním shromáždění CNUE, které bude svoláno počátkem listopadu 2003 do Vídně. Do té doby je třeba, aby kandidátské země přistoupily ke stanovám a deontologickému kodexu CNUE. S přijetím za člena CNUE bude ovšem spojena i povinnost hradit členský příspěvek v nemalé výši, který by podle předběžného návrhu CNUE měl být v prvních dvou letech redukován (1/3 plné výše v prvním roce a 2/3 v druhém roce členství). Přesná výše bude nicméně předmětem dalšího jednání. Vlastní přijetí připadá v úvahu teprve po přijetí kandidátských zemí do EU. Dr. Foulkal poukázal na pozitivní i negativní dopady spojené se vstupem do CNUE.

Dr. Roth nabídl přítomným delegacím možnost vyslat své zástupce na Fórum mladých notářů do Bruselu v termínu 16.-17. června 2003.

IV. Oslavy 200. jubilea

V souvislosti s oslavami výročí Zákona Ventose se konala celá řada doprovodných společenských akcí, jako např. přijetí přítomných zahraničních delegací na Pařížské notářské komoře a přijetí na Ministerstvu financí u dr. Alaina Lamberta, francouzského ministra pro státní rozpočet a bývalého prezidenta Francouzské notářské komory, návštěva Francouzského národního archivu a hudební představení Le Quatuor. Samotné oslavy proběhly dne 13. března v 18.00 v hotelu Intercontinental, na slavnostním zasedání za přítomnosti francouzského ministra spravedlnosti, pana Dominique Perbena, a řady dalších významných hostů.

Zákon Ventose z roku 1803 byl významným tím, že po zrušení království a teroru způsobeném francouzskou revolucí došlo za vlády Napoleona ke zrušení dosavadních královských, šlechtických a církevních notářů. Napoleon vytvořil instituci veřejných notářů a stanovil také nová pravidla pro výkon jejich funkce. Tím byly – ještě za probíhajících válek na území Francie i s cizími zeměmi – dány předpoklady pro přenesení úkolů státu na vybrané osoby – veřejné notáře, což bylo nesmírně důležité především v oblasti vlastnických vztahů. Do té doby platil ve Francii ještě původní provizorní zákon z roku 1791, který však byl příliš složitý a nikdy nebyl zcela dodržován. Zákon Ventose položil základy nesporné legislativní stability ve Francii, která trvá již dvě století. Zákon velmi ovlivnil vývoj notářství i v řadě dalších zemí – hlavně ve frankofonních zemích, v Latinské Americe, ale i ve střední a východní Evropě. Tímto zákonem byl položen základ pro vznik a fungování notářských komor, pro stanovení podmínek pro přístup k profesi, pro odpovědnost a nezávislost notáře, pro povinnost přečíst text notářského zápisu před jeho podpisem stranami apod.

V. Mimořádné Generální shromáždění členských notářství UINL – 14. 3. 2003

Část jednání Generálního shromáždění byla věnována přínosu Zákona Ventose z mezinárodního hlediska. V této souvislosti zaznělo šest referátů, které byly předneseny dvěma honorárními prezidenty UINL, pány dr. L. Chaïnem a dr. J. V. de Goytisoem, a čtyřmi čestnými prezidenty UINL, dr. G. Demersem, dr. A. Schwachtgenem, dr. H. Fesslersem, dr. Perezem-Monterem. Jejich vystoupení se týkala především vlivu výše uvedeného zákona na rozvoj notářství v Itálii, ve Španělsku, ve frankofonní Africe, v Latinské Americe i ve střední Evropě a obsahovaly celou řadu zajímavých historických souvislostí.

Dalším projednávaným bodem bylo vydávání odborného notářského časopisu *Notarius International*, jež bude na základě nové smlouvy svěřeno Německému notářskému institutu (*Deutsches Notarinstitut*). Tento časopis by měl nyní vycházet čtyřikrát ročně, ve čtyřech jazykových verzích, v nákladu 1.000 výtisků a bude rozšířen všem členským notářským komorám a individuálním členům UINL. Bezplatné výtisky budou rovněž nabídnuty některým univerzitám a významným institucím.

Nelze opomenout další bod programu jednání, kterým bylo navržení nových kandidátů na udělení řádu UINL za zásluhy o notářství. Všichni navržení kandidáti byli jednomyslně schváleni a k předání řádu dojde na kongresu v Mexiku v r. 2004.

Na programu bylo rovněž schválení přijetí čínského notářství do UINL, které bylo provedeno jednomyslně a byla tak podle stanov UINL překonána poslední překážka v dlouholetém procesu vstupu čínských notářů do UINL.

Další, tentokrát již řádné zasedání Generálního shromáždění členských notářství UINL se uskuteční na pozvání kanadských kolegů v městě Quebecu v termínu 10.-11. října 2004. Tomuto zasedání bude předcházet 9. října 2003 řádné zasedání Stálé rady.

Evropské smluvní právo v Salcburku

Jaroslava Krejčová, Karel Wawerka*

Letošní evropské notářské dny v Salcburku se konaly – díky Velikonocům, které připadly na obvyklý termín konání této akce – o týden později, proběhly tedy až ve dnech 24. až 26. dubna 2003.

Toto setkání evropských notářských teoretiků, které se letos konalo již po patnácté, proběhlo bohužel poprvé bez přítomnosti jeho tvůrce a hlavního organizátora, prezidenta Rakouské notářské akademie – dr. Uwe Kirschnera. Čeští notáři dr. Kirschnera dobře znají z jeho obětavé přednáškové činnosti v České republice (např. o otázkách svěrenských smluv), jakož i z pravidelných setkání českých a rakouských notářů Vltava – Dunaj. Dr. Kirschner byl iniciátorem myšlenky pravidelného konání Salcburských notářských dnů jako místa vysoce teoretického a prestižního setkávání evropských notářů.

* Jaroslava Krejčová je notářkou v Táboře, JUDr. Karel Wawerka je notářem v Praze.

Nikoli náhodou se první salcburské notářské dny konaly v roce 1989 – v době lámání ledů. Tvůrci notářských dnů dali pravidelnou účastí zástupců vznikajících střeoevropských a východoevropských notářských komor najevo, že Evropa tvoří jediný celek, do něhož neodmyslitelně patříme i my. Dr. Kirschner bohužel v květnu 2002, po skončení 15. evropských notářských dnů, zemřel. V našich myslích a srdcích však zůstane uchována vzpomínka na tohoto velkého notářského myslitele jako na vzor a příklad českým notářům.

Hlavním tématem letošního pracovního setkání, kterého se účastnilo přes 200 zástupců z několika zemí, bylo „Evropské smluvní právo“ s podtitulem „Sjednocené právo – Sjednocování práva v Evropě“.

Jednání se zúčastnili významní představitelé Rakouska, a to zejména ministr spravedlnosti dr. Dieter Böhm-dorfer, dále pak bývalý ministr spravedlnosti, nyní notář, dr. Nikolaus Michalek, prezident Rakouské notářské komory dr. Georg Weissmann, viceprezident této komory dr. Klaus Woschnak, čestní prezidenti Mezinárodní unie latinských notářství dr. Helmut Fessler a dr. André Schwachtgen a další významné vědecké kapacity Rakouska i dalších zemí. Jednání bylo zaměřeno především na otázku, jak intenzivně je vhodné postupovat při sjednocování jednotlivých právních řádů Evropské unie v oblasti občanskoprávních smluvních vztahů.

Jednání zahájil dr. Woschnak, který na příkladu stavby tunelu pod kanálem La Manche demonstroval možnost sladění i tak zdánlivě nesourodých právních úprav, jako jsou právní úpravy francouzské a anglické.

Úvodním příspěvkem se stala slova čestného prezidenta francouzského notářství Jacquese Motela, který uvedl, že harmonizace civilního práva je nezbytná. Notář ze své pozice veřejné víry ověřuje identitu účastníků, bojuje proti praní špinavých peněz, zajišťuje zápisy do rejstříků, přispívá k fungování vnitřního trhu a notářské zápisy umožňují přímou vykonatelnost závazků. Evropský vykonatelný titul upravuje nařízení – tzv. Brusel I.

Evropská rada přijala definitivní text nařízení Brusel I dne 22. 12. 2000 a nařízení vstoupilo v platnost dne 1. 3. 2002. Nařízení nahradilo předchozí dohodu z Bruselu z roku 1968. Nařízení umožňuje zjednodušit oběh soudních rozhodnutí i autentických listin v Evropské unii, upravuje jejich uznání a exekuci. Pokrývá všechny oblasti práva občanského a obchodního, kromě oblastí, které jsou výslovně z této úpravy vyňaty, tzn. stavu a způsobilosti fyzických osob, manželského systému, úpadků, závětí a dědictví, sociální péče a rozhodčího řízení. Toto nařízení neobsahuje změny vztahující se k notářství, které byly přijaty Evropským parlamentem již na podzim roku 2000. Notářské listiny mohou být vykonány v Evropské unii bez jakýchkoliv formalit. Doložka exekuce zatím zůstává povinná.

Těžiště jednání lze spatřovat především v přednáškách prof. dr. Johannese Michaela Rainera z Institutu rakouského a evropského práva soukromého z Univerzity v Salcburku, německého advokáta a šéfredaktora časopisu „Neue Juristische Wochenschrift“ Martina W. Huffa z Frankfurtu n. M., čestného prezidenta Francouzské notářské komory Jacquesa Motela a hlavního administrátora Evropské komise v Bruselu Michela van Huffela.

Prof. dr. Rainer je zastáncem případné možnosti jednotné kodifikace evropského smluvního práva. Je zastáncem integrace evropských právních norem, společného

zákona, k jehož formování se však nabízí několik cest. Zdůraznil nepřetržitý vývoj evropského smluvního práva během posledních 200 let a ujistil, že cesta v právu směřuje k jednotné kodifikaci. Pracovní skupina ustanovená za účelem přípravy evropského smluvního práva byla vytvořena již před 20 lety. Prof. dr. Rainer nevyločil ani vytvoření jednotného evropského občanského zákoníku. Připouštěl rovněž vydání společného evropského zákoníku o vlastnictví, který by upravoval vlastnické vztahy pro všechny občany Evropské unie. Jako inspiraci a základ označil francouzský občanský zákoník Code civil.

Dr. Huff zdůraznil, že Evropa stojí před dalším velkým krokem, kterým je přijetí deseti nových členských států za členy EU, což znamená velkou výzvu pro právníky, ať již se jedná o soudce, advokáty nebo notáře. Konvent bude brzy projednávat návrh evropské ústavy. Zdůraznil, že základním problémem sjednocování právních řádů jednotlivých evropských zemí je sladování jejich jazyků, tj. hledání správných adekvátních pojmů v jednotlivých jazycích pro tytéž právní výrazy. Dr. Huff zdůraznil, že je skeptický v otázce, zda v blízké době dojde k harmonizaci evropského práva. Právní perspektivu dr. Huff spatřuje ve využívání poznatků ze všech různých zemí.

Čestný prezident Francouzské notářské komory Jacques Motel se ve svém příspěvku zaměřil na téma: „*Duch Code Napoleon v evropském smluvním právu*“. Považuje Napoleonovu legislativu, jejímž výrazem je francouzský občanský zákoník Code civile, za vzor pro sjednocování různých prvků evropských právních úprav. Napoleon snil o Spojených evropských státech a současná Evropa se k tomuto pojetí přibližuje. Napoleon byl schopen sladovat různé prvky a obyčeje různých míst v jednotný kodex. V diskusi se připojil prof. Rainer, který uvedl, že on sám (zastánce kodifikace) považuje Code Napoleon za základní model pro evropské občanské právo. Dr. Motel závěrem zdůraznil, že Code Napoleon je 200 let po svém vydání stále výjimečným, geniálním dílem.

Hlavní administrátor Evropské komise EU Michel van Huffel přednesl referát na téma „*Harmonizace nebo jednotná kodifikace*“. Z pohledu vysokého úředníka EU informoval o současném stavu ve vývoji evropského smluvního práva. Seznámil se čtyřmi uvažovanými variantami při tvorbě evropského práva, které oscilují mezi naprostou pasivitou orgánů Evropské unie na jedné straně až po tak intenzivní sjednocování právních řádů, které by znamenalo vytvoření jednotného občanského zákoníku či kodifikace evropského smluvního práva. Dr. Huffel se však rozhodně vyslovil pro sjednocovací proces. K tomu se ozvaly kritické připomínky s poukazem na skutečnost, že proces sjednocování již probíhá 20 let bez valných výsledků.

Osvěžující byl příspěvek dr. Ursuly Brinkmannové, zakladatelky Intercultural Business Improvement v Laren v Holandsku. Tato velmi šarmantní a fundovaná mladá žena osvětlila možnost harmonizace práva v rámci Evropy ze zcela jiného pohledu. Základní otázkou jejího referátu se stalo porovnání jednotlivých právních řádů z hlediska kultury a zvyklostí jednotlivých národů. Jednalo se tedy o analýzu dopadů kulturních a náboženských tradic na právní řád té které země.

Neobvyklé bylo vystoupení profesora dr. Bassama Tibiho z Univerzity v Göttingenu v Německu na téma „*Asimilace nebo tichá akceptace – Konflikty mezi islámem a interpretací evropského smluvního práva*“. Prof. Tibi,

věřící muslim, vysvětlil základní rozdíly mezi kontinentálním a islámským právem. Islámské právo Šari'a znamená, že platí to, co je dáno od Boha. To znamená, že právo je nadčasové, neprochází novelizacemi, neboť jeho podstatu tvoří příslušné náboženské texty. Roli zákonodárce zastává Bůh.

Závěrem je možno shrnout, že 15. evropské notářské dny v Salcburku byly poznamenány tradičním hledačstvím jejich organizátora dr. Uwe Kirschnera. Jeho závěrečné dílo zaměřené na otázky správné míry sjednocování evropských právních řádů je inspirativní i pro nás. V těchto dnech, kdy se rozhodujeme o přístupu naší země do Evropské unie, jsou pro nás uvedené otázky zvláště aktuální.

Soudní rozhodnutí

Nabytí oprávněné držby státem

Stát není oprávněným držitelem, nebyl-li se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že věc mu patří, již při uchopení držby. Nedostatek dobré víry státu, který se chopil držby, nelze zhojit tím, že věc je předána do správy jinému státnímu orgánu, který o okolnostech nabytí držby není informován.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. února 2003, sp. zn. 22 Cdo 1115/2001

Z odůvodnění: Okresní soud v Českých Budějovicích (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 29. září 2000, č. j. 17 C 62/96-214, výrokem I. určil, „že kupní smlouva uzavřená dne 21. 5. 1990 mezi PBH v Č. B. a manžely Z. B. a D. B., o převodu vlastnictví k bytu č. 463/1, nacházejícímu se v domě postaveném na pozemku č. parc. 989 v k. ú. Č. B., č. p. 463, spolu s 64% spoluvlastnickým podílem na společných prostorách tohoto domu, a kupní smlouva uzavřená dne 20. 7. 1986 mezi PBH v Č. B. a manžely Ing. Z. B. a V. B., o převodu vlastnictví k bytu č. 463/2, nacházejícímu se v domě postaveném na pozemku č. parc. 989 v k. ú. Č. B., č. p. 463, spolu s 36% spoluvlastnickým podílem na společných prostorách tohoto domu jsou neplatné“, výrokem II. určil, „že žalobkyně je z jedné ideální poloviny vzhledem k celku spoluvlastníkem domu postaveného na pozemku č. parc. 989 v k. ú. Č. B., č. parc. 463 a pozemku č. parc. 989 v k. ú. Č. B. a pozemku č. parc. 990 v k. ú. Č. B.“ a rozhodl o nákladech řízení.

Soud prvního stupně vyšel ze skutečnosti, že se žalobkyně, která v roce 1948 opustila Československou republiku, domáhala jednak určení, že je v rozsahu jedné poloviny spoluvlastnicí ve výroku II. specifikovaných nemovitostí, jednak určení neplatnosti ve výroku I. uvedených smluv. Nemovitosti nabyta do podílového spoluvlastnictví 6. 6. 1940 a toto spoluvlastnictví trvalo, ačkoliv jako jejich vlastníci jsou v příslušném katastru nemovitostí zapsáni žalovaní. Ti později nemovitosti koupili od státu, který je spravoval. Nebylo prokázáno, že nemovitosti byly žalobkyni zkonfiskovány podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, nebo že by žalobkyně byla odškodněna podle mezistátní dohody o vypořádání restitučních nároků. Proto ve výroku uvedené kupní smlouvy, při jejichž uzavírání byla žalobkyně jako spoluvlastnice opominuta, byly neplatné, neboť kupní smlouvu mohl podle § 588 a násl. občanského zákoníku jako prodávající uzavírat toliko vlastník nemovitostí. Stát ani žalovaní nenabylí vlastnického práva ani vydržením, protože stát nemohl být v dobré víře, že mu nemovitosti patří a žalovaní 2) až 5) nedrželi věc po dobu potřebnou k vydržení.

Krajský soud v Českých Budějovicích jako soud odvolací rozsudkem ze dne 26. ledna 2001, č. j. 5 Co 3200/2000-237, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl; konstatoval též, že rozsudek soudu prvního stupně ve výrocih o určení vlastnictví k jedné polovině domu čp. 463 a k jedné polovině pozemků parc. č. 989 a 990, pokud jím bylo rozhodnuto o žalobě směřující proti žalovanému PBH v Č. B., s. p., zůstává nedotčen. Dále rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

Podle odvolacího soudu žalobkyně neztratila spoluvlastnický podíl k jedné polovině předmětných nemovitostí konfiskací, a to již proto, že nebylo prokázáno vydání správního rozhodnutí vymezujícího rozsah konfiskovaného majetku. Stát však tyto nemovitosti vydržel. Odvolací soud vyšel ze skutečnosti, že vlastnictví státu bylo zapsáno 30. 12. 1952 do příslušné pozemkové knihy na základě výměru Krajského národního výboru v Č. B. č. j. VII/2-F-208/171-52 z 13. 11. 1952, a podle seznamu konfiskovaných nemovitých podstat a s odkazem na tehdejší právní úpravu institutu vydržení vlastnického práva v občanském zákoníku z roku 1950 konstatoval, že stát byl po celou desetiletou vydržecí dobu v dobré víře, že mu vlastnické právo k předmětným nemovitostem náleží. Dobrá víra státu, resp. správce nemovitostí, MNV v Č. B. a později TS města Č. B., nebyla ničím narušena, a to ani tím, že finanční orgán státu korespondoval s bratrem žalobkyně jako s druhým spoluvlastníkem nemovitostí. Uzavřel, že po uplynutí desetileté vydržecí doby, to je k 3. 2. 1963, stát podílové spoluvlastnictví nabyt vydržením. V roce 1985 získal stát darem od V. T. jejich druhou polovinu a byl k datu uzavření první kupní smlouvy, uvedené ve výroku rozsudku, výlučným vlastníkem jak celého domu čp. 463, tak pozemkových parcel č. 989 a č. 990. Kupní smlouvy specifikované ve výroku rozsudku proto byly uzavřeny platně. Změnil tudíž rozsudek soudu prvního stupně v příslušných výrocih. První žalovaný proti rozsudku soudu prvního stupně odvolání nepodal, a proto ve vztahu k němu rozhodnutí soudu prvního stupně nepřezkoumával.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o § 238 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu ve znění účinném do novely provedené zákonem č. 30/2000 Sb. (dále jen „OSŘ“) a uplatňuje dovolací důvody podle § 241 odst. 3 písm. b), c) a d) OSŘ. Uvádí, že se konfiskace na ni nemohla vztahovat, protože byla československou státní občankou a bylo jí vydáno osvědčení o národní spolehlivosti. Namítá, že stát nemohl být a nebyl v dobré víře, že mu vlastnické právo náleží. Dobrá víra je svým způsobem ospravedlnitelný nedostatek informací o právním stavu. Stát vždy zná právní stav, neboť ho svými zákony založil, či

vznikl v důsledku jeho zákonů. Dobrá víra státu v daném případě je tedy zcela vyloučena. Tím je dán dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. d) OSŘ, neboť rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dále namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu vychází z neúplně a tedy i nesprávně zjištěného skutkového stavu, a je tak naplněn dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. b) OSŘ. S poukazem na § 145 odst. 1 zákona č. 141/1950 Sb., dále na výklad dobré víry z hlediska praxe a s odkazem na komentáře k občanskému zákoníku nemohlo pro vznik dobré víry státu v daném případě postačovat to, co odvolací soud uvedl, tedy že stát se stal oprávněným držitelem nemovitostí k 3. 2. 1953, kdy bylo jeho vlastnické právo zapsáno ve veřejné listině. Žalobkyně opustila republiku v roce 1948 v souladu s tehdy platnými předpisy, konfiskační dekret se na její majetek nevztahoval a všem příslušným orgánům muselo být známo, že žije v sousedním Rakousku. Stát nejenom nemohl být v dobré víře, ale měl i dostatek informací k tomu, aby při obvyklé opatrnosti s majetkem žalobkyně nenakládal. Jestliže stát navíc prostřednictvím svého orgánu žalobkyni vydal osvědčení o národní spolehlivosti, pak bylo vyloučeno, aby jiný orgán téhož státu, v souladu s právem, rozhodl, že jsou splněny podmínky konfiskace. V tomto směru dovolatelka odkazuje na náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 39/95. Stát tak vytvořil nezákonný stav, který brání jeho dobré víře a nelze mu poskytnout ústavní ochranu – viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 269/96. Dobrá víra ve vztahu k vydržení není jen otázkou právní, ale i skutkovou. Lze na ni toliko usuzovat z okolností, v nichž se tento stav projevuje. Musí je prokazovat držitel a nelze na ni usuzovat jen z hlediska osobního přesvědčení, ale i se zřetelem k objektivním okolnostem. Protože příslušné důkazy v tomto směru nebyly provedeny a žalovanou stranou ani navrženy, měl odvolací soud věc vrátit soudu prvního stupně k doplnění dokazování. Dovolatelka nesouhlasí s výkladem odvolacího soudu, podle něhož se neposuzuje dobrá víra státu jako jednoho subjektu, ale postačí, aby byla v dobré víře jen „část“ státu, reprezentovaná jen některým z jeho orgánů, a je nerozhodné, že jiná „část“ se chová způsobem, který dobrou víru vylučuje. Dobrou víru v daném případě vylučovala vědomost daňových orgánů. V rámci suverénního státu existuje vždy jen jedna státní moc a co stát svým orgánem učiní, činí stát jako celek. Stát se také k tíži občana nemůže bránit tak, že není na něm, aby všechny jeho orgány jednaly spolu v souladu. Protože odvolací soud dovodil dobrou víru státu a posouzení dobré víry je i otázkou skutkovou, neboť musí být prokázána okolnost dokládající dobrou víru, a před soudem k tomu nebyly provedeny důkazy, žalobkyně uplatňuje i dovolací důvod podle § 241 odst. 1 písm. c) OSŘ. Navrhuje, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalování se k dovolání nevyjádřili.

Nejvyšší soud v řízení o dovolání postupoval podle procesních předpisů, platných k 31. 12. 2000 (část dvanáctá, hlava první, bod 17 zák. č. 30/2000 Sb., tedy podle občanského soudního řádu ve znění před novelou, provedenou tímto zákonem) a po zjištění, že dovolání je přípustné podle § 238 odst. 1 písm. a) OSŘ, a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 odst. 1 OSŘ), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je důvodné.

V dané věci mělo k vydržení státu dojít v době platnosti občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. Podle § 145 odst. 1, 2 občanského zákoníku z roku 1950 je-li držitel se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo náleží, je držitelem oprávněným. V pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná. Účastníkem občanskoprávních vztahů může být i stát; stát proto může být i subjektem držby. Platné právo v rozhodné době neupravovalo (a ani dnes neupravuje) otázku, který orgán, jednající jménem státu, musí být se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře ohledně existence výkonu práva, aby držba státu byla oprávněná. O dobrou víru státu a o oprávněnou držbu však nemůže jít, nebyl-li stát se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že věc mu patří, již při uchopení se držby. Nedostatek dobré víry státu, který se chopil držby, nelze zhojit tím, že věc je předána do správy jinému státnímu orgánu, který o okolnostech nabytí držby není informován. V dané věci tedy bylo možno závěr o tom, že stát byl po dobu trvání vydržecí lhůty se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu sporné nemovitosti patří, učinit jen v případě, že by bylo zjištěno, že v dobré víře byl stát (státní orgán jednající jeho jménem) již při nabytí držby. Takový závěr však odvolací soud neučinil. Pokud vyšel z toho, že stát je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že věc mu patří, je-li v dobré víře orgán realizující držbu bez ohledu na způsob nabytí držby státem, spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241 odst. 3) písm. d) OSŘ.

Posouzení, zda držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo patří, je posouzením právním, které – jako každé právní posouzení – musí vycházet z určitého skutkového stavu. Dovolatelka tvrdí, že toto posouzení vychází ze skutečnosti, která nemá oporu v provedeném dokazování, resp. že vychází z nedostatečně zjištěného skutkového stavu. Je třeba přisvědčit jí v tom, že skutečnosti, které by umožnily držbu státu prohlásit za oprávněnou, doposud zjištěny nebyly. Nebyly však zjišťovány proto, že s ohledem na právní názor odvolacího soudu, týkající se oprávněnosti držby státu, se jevíly nadbytečnými. V důsledku jiného právního názoru dovolacího soudu bude v dalším řízení třeba učinit i skutková zjištění ohledně nabytí držby státem.

Z uvedeného je zřejmé, že dovolání je důvodné. Proto nezbylo, než rozhodnutí odvolacího soudu zrušit (§ 243b odst. 1 OSŘ, věta za středníkem) a věc vrátit tomuto soudu k dalšímu řízení (243b odst. 2 OSŘ). Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud závazný (§ 243d odst. 1 věta druhá OSŘ). O náhradě nákladů dovolacího řízení rozhodne soud v novém rozhodnutí o věci (243d odst. 1 OSŘ).

Proti tomuto rozhodnutí není opravný prostředek přípustný.

Převod nemovitosti za nápadně nevýhodných podmínek a lichevní smlouvy

Lichevní smlouvy jsou takové smlouvy, které smluvní strana uzavře zneužívaje něčí nezkušenosti, tísně nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, přičemž dá sobě nebo jinému poskyt-

nout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. O lichevní smlouvu podle občanského práva jde v případě, kdy jednatel z okolností věci věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora, a tuto okolnost využil; nevyžaduje se, aby jeho jednání bylo současně v trestním řízení označeno za trestný čin. Lichevní smlouvy jsou absolutně neplatné.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1993/2001

Z odůvodnění: Žalobce se domáhal vyklizení domu čp. 490 a stavebního pozemku v H., jejichž vlastníkem se stal na základě kupní smlouvy uzavřené 24. 7. 2000. Dům užívají žalovaní bez právního titulu; na výzvy, aby se k věci vyjádřili s návrhem na řešení této situace, neřeagovali.

Okresní soud v Českých Budějovicích (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 13. dubna 2001, č. j. 18 C 186/2000-47, rozhodl, že „žalovaní jsou povinni vyklidit dům čp. 490 v H., objekt bydlení, postavený na zastavěné ploše č. parc. 161/2 o výměře 214 m², včetně tohoto pozemku zast. pl. č. parc. 161/2 o výměře 214 m², zapsané v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu v Č. B. na LV č. 291 pro obec a katastrální území H., a to do 15 dnů od právní moci tohoto rozsudku“ a rozhodl o nákladech řízení.

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobce předmětné nemovitosti nabyt kupní smlouvou uzavřenou se společností s ručením omezeným C.F. Ta se stala jejich vlastníci na základě kupní smlouvy uzavřené 11. 3. 1999 s žalovaným 1). Žalovaný 1) namítal neplatnost této smlouvy pro rozpor s dobrými mravy, neboť nemovitosti byly prodány za nepřiměřeně nízkou cenu, a také proto, že uvedenou smlouvu podepsal toliko s úmyslem zajistit si půjčku, nikoliv prodat dům. Od jmenované společnosti si půjčil 290.000,- Kč (později tvrdil, že šlo o nižší částku), a protože nemohl dluh splatit, prodal jí dům za 392.000,- Kč (šlo o částku představující mezitím narostlý dluh u společnosti). Společnost posléze dům prodala žalobci za cenu přesahující 2 miliony Kč, přičemž žalobce s ním jednal o vrácení půjčky jako jednatel zmíněné společnosti a znal jeho finanční situaci. Tyto námitky soud prvního stupně nepřijal s tím, že tvrzení ohledně neplatnosti zmíněné smlouvy nemají oporu v provedeném dokazování. S odkazem na § 126 odst. 1 občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“) uzavřel, že je neoprávněným zásahem do vlastnického práva žalobce, užívají-li žalovaní jeho dům bez právního důvodu a výkon práva žalobce není v rozporu ani s § 3 odst. 1 ObčZ.

Krajský soud v Českých Budějovicích jako soud odvolací rozsudkem ze dne 27. srpna 2001, č. j. 19 Co 1334/2001-66, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Odvolací soud s odkazem na § 205a odst. 1 a § 119a odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) nepřipustil provedení dalších, žalovanými navržených důkazů, a ztotožnil se, pokud jde o neplatnost kupní smlouvy uzavřené společností s ručením omezeným C. F. a žalovaným 1), se závěry soudu prvního stupně. Tvrzení žalovaných, že dům žalobce prodal uvedená společnost za výrazně nižší cenu, než činila jeho obecná cena, neshledal právně vý-

znamným. Konstatoval, že z okolností případu nelze dovodit, že společnost při uzavírání kupní smlouvy zneužila svého hospodářského postavení, a neshledal oprávněným tvrzení, že kupní smlouva byla uzavřena v tísní za nápadně nevýhodných podmínek. Taková okolnost není ostatně důvodem neplatnosti kupní smlouvy, ale zakládá pouze právo od takové smlouvy odstoupit, což žalovaný 1) neučinil. Uzavřel, že soud prvního stupně za daných okolností nemohl žalobci ochranu vlastnického práva podle § 126 odst. 1 ObčZ odeprít.

Proti rozsudku odvolacího soudu podávají žalovaní dovolání, ve kterém uplatňují dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) OSŘ. Namítají, že se společností s ručením omezeným C. F. žalovaný 1) 12. 8. 1998 uzavřel smlouvu o půjčce, ač tato společnost neměla v předmětu svého podnikání půjčování peněz občanům. Vedle dalšího se musel zavázat, že k 12. 8. 1998 podepíše zástavní smlouvu a kupní smlouvu ohledně předmětných nemovitostí s výhradou, že se tyto smlouvy budou týkat nemovitostí ve vlastnictví dlužníka. Týž den podepsal vedle smlouvy o půjčce i směnku, zástavní smlouvu a kupní smlouvu k nemovitostem. Kromě smlouvy o půjčce mu nebyly žádné doklady v kopii poskytnuty a byly uloženy v trezoru jmenované společnosti. Uvedené společnosti postupně svůj dluh splácel, aniž by mu o tom byly vystavovány doklady. Poté 11. 3. 1999 s žalovaným 1) sepsala jmenovaná společnost dohodu o narovnání. Pokud jde o kupní smlouvu, tu obdržel od Katastrálního úřadu v Č. B. bez podpisu kupujícího, toliko s razítkem, ale již s vyznačením právních účinků vkladu k 28. 4. 1999. K 11. 3. 1999 žalovaný 1) musel podepsat ještě dohodu o vyrovnání dluhu, zvýšeného z původních 310.000,- Kč o smluvní pokutu na 392.000,- Kč. Navíc s ním byla sjednána další smluvní pokuta podle čl. VI dohody o vyrovnání ve výši 500.000,- Kč pro případ, že nemovitost nebude včas vyklizena. Tuto transakci odvolací soud podřadil pod „nejběžnější smluvní typ“. Absolutní neplatnost předmětné kupní smlouvy dovolatelé spatřují, s podrobným rozbořením finančních údajů ve smlouvě uvedené skladby dohodnuté ceny, ve skutečnosti, že se přičítá dobrým mravům ve smyslu § 39 ObčZ. Konstatují, že kupní smlouva obsahuje údaj o tom, že cena byla sjednána dohodou a co tuto cenu tvoří, aniž by jednotlivé složky kupní ceny měly oporu ve smlouvě o půjčce či v dohodě o narovnání. Uzavírají, že míra rozporu uzavřené kupní smlouvy z 11. 3. 1999 s dobrými mravy dosáhla takové intenzity, že její tolerování jako platného právního úkonu ve svém důsledku ohrožuje vztah k principu spravedlnosti. Navrhují, aby dovolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně i rozsudek soudu odvolacího a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobce se k dovolání nevyjádřil.

Nejvyšší soud napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je důvodné.

Dovolací soud dospěl k závěru, že dovolání je přípustné, neboť napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Zásadní je otázka, zda sjednání kupní ceny podstatně nižší, než kolik by činila obecná cena věci, může mít za následek rozpor smlouvy s dobrými mravy a následně i neplatnost smlouvy podle § 39 ObčZ.

Samotná skutečnost, že věc byla prodána za podstatně nižší cenu než obvyklou, tedy cenu, která by byla dosa-

žena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni uzavření smlouvy (dále jen „obecná cena“), není důvodem neplatnosti smlouvy pro rozpor s dobrými mravy, případně z jiného důvodu, uvedeného v § 39 ObčZ. Je ovšem zřejmé, že účastníci právních vztahů obvykle neprodávají věci za cenu podstatně nižší než za jakou by ji bylo možno prodat. Pokud prodávající jedná po zralé úvaze a jeho vůle není ovlivněna tísní, bezprávnou výhrůžkou nebo jinou závadou, uvedenou níže, a sjednání podstatně nižší ceny vychází z obecně přijatelného motivu, nelze takové smlouvě nic vytýkat. Jde zejména o případy, kdy z osobního poměru mezi účastníky smlouvy (z přátelských nebo rodinných vztahů) vyplývá, že chtěli uzavřít smíšenou smlouvu, t. j. částečně šlo o prodej a částečně o darování. Může jít i o případ zjevně přemrštěné ceny zaplacené za věc z důvodu mimořádné obliby. Tak byla věc upravena i v § 935 obecného zákoníku občanského z roku 1811 (dále jen „OZO“). Tento zákon, na rozdíl od platného občanského zákoníku, obsahoval podrobnou úpravu případů, kdy za věc byla zaplacená podstatně nižší než obecná cena, anebo naopak kdy věc byla podstatně přeplacena (tzv. *laesio enormis* římského práva). Podle § 934 OZO neobdržela-li jedna strana na obecné hodnotě při dvoustranně závazném jednání ani polovici toho, co druhé straně dala, skýtá zákon zkrácené straně právo žádati zrušení a uvedení v předešlý stav. Avšak druhá strana může jednání zachovati v platnosti tím, že jest ochotna nahraditi, čeho se do obecné hodnoty nedostává. Nepoměr hodnoty se určuje podle času, kdy bylo jednání uzavřeno. Výjimky z tohoto pravidla obsahoval již zmíněný § 935 OZO. Kromě ustanovení o zkrácení přes polovici měl obecný zákoník občanský ve znění III. dílí novely ustanovení o neplatnosti tzv. lichevní smlouvy; tato neplatnost byla absolutní a soud k ní přihlížel z úřední povinnosti (srov. *Sedláček, J., Rouček, F.* Komentář k československému obecnému zákonu občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha 1936, díl IV., s. 132; k neplatnosti lichevní smlouvy viz též zákon č. 47/1881 ř.z. a císařské nařízení č. 275/1914 ř.z., o lichvě). Lichevní smlouvy byly vymezeny v § 879 OZO v těsné souvislosti se smlouvami příčícími se zákonnému zákazů a smlouvami proti dobrým mravům. Podle § 879 OZO byly též neplatné smlouvy uzavřené v případě, když někdo, kořistě z lehkomyšlnosti, tísně, slabosti rozumu, nezkušenosti nebo vzrušení myslí někoho jiného, dá sobě nebo třetímu za plnění slíbíti nebo poskytnouti plnění vzájemné, jehož majetková hodnota je v patrném nepoměru k hodnotě plnění. O smlouvu lichevní šlo jen v případě, kdy smluvní strana vědomě a úmyslně těžila z nepříznivých osobních poměrů a vlastností druhé strany ve svůj prospěch. Při lichevní smlouvě lichvář využítkuje k svému obohacení situaci, již nemusil sám vyvolati, která mu však je známa nebo musí býti známa (Vážný 15 620). Lze dodat, že podle nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 1997, sp. zn. III. ÚS 77/97, „*zásad, uznávaných až do zrušení obecného zákoníku občanského z roku 1811 (zákonem č. 141/1950 Sb.), tedy do doby, kdy po násilném zvratu v čs. státě počalo docházet k rozrušování právního řádu, zcela odpovídajících demokratickým hodnotám státu (čl. 1, čl. 2 odst. 4, čl. 4 úst. zák. č. 1/1993 Sb.), je třeba dbát i v současné době a z nich při aplikaci současného práva vycházet, a to zejména tam, kde sou-*

časná právní úprava vykazuje mezery, které nezbytvá než překlenout výkladem“.

Platné občanské právo lichevní smlouvy neupravuje; zná je však § 253 trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TrZ“), které zjevně vychází, pokud jde o vymezení podstaty lichvy, z právní úpravy platné do roku 1950 a respektuje i principy obsažené v § 879 OZO. Proto ani za platného právního stavu nelze dovodit, že by smlouvy, které naplňují znaky smluv lichevních (jak byly upraveny v § 879 OZO), byly smlouvami právně bezvadnými; rozhodně nejsou v souladu s dobrými mravy.

Právní úpravu, obsaženou v obecném zákoníku občanském, nelze bez dalšího aplikovat; při aplikaci platného občanského zákoníku je však třeba přihlížet k tradičním principům občanského práva, obsaženým též v obecném zákoníku občanském, a také k § 253 TrZ. Proto lichevní smlouvy, tedy takové smlouvy, které smluvní strana uzavře zneužívaje něčí nezkušenosti, tísně nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, přičemž dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, jsou pro rozpor s dobrými mravy absolutně neplatné podle § 39 ObčZ. O lichevní smlouvu podle občanského práva jde v případě, kdy jednájící z okolností věci věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora, a tuto okolnost využil; nevyžaduje se, aby jeho jednání bylo současně v trestním řízení označeno za trestný čin.

Prodá-li však někdo věc v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, a kupující o jeho tísní nevěděl a nezneužil jí, je smlouva platná a prodávající má jen právo od ní odstoupit (§ 49 ObčZ).

Z uvedených právních úvah soudy v nalézacím řízení nevycházely. Je třeba ovšem uvést, že tato okolnost jde nemalou měrou na vrub nedbalému procesnímu postupu žalované strany, která rozhodně skutečnosti vylíčila až v odvolacím řízení a částečně dokonce až v dovolání (např. že byla zneužita nižší rozumová úroveň žalovaného), a nesplnila důkazní povinnost, ačkoliv ohledně dokazování se podle občanského soudního řádu v platném znění uplatňuje zásada, že s výjimkami uvedenými v § 205a OSŘ lze uplatňovat skutečnosti a důkazy jen v řízení před soudem prvního stupně (viz § 119a OSŘ). Nicméně v řízení před soudem prvního stupně vyšly najevo skutečnosti nasvědčující tomu, že mohlo v daném případě o lichevní smlouvu jít. Byla to skutečnost, že žalovaný uzavřel i jinou obdobnou smlouvu o půjčce (č. I. 21), že se zavázal vyklidit nemovitost ve lhůtě, která bude uvedena v kupní smlouvě, již „nový kupec“, tj. třetí osoba (!) uzavře se společností C. F., s. r. o., jinak zaplatí smluvní pokutu 500 000 Kč „*bez dopadu na možnost kupujícího současně vymáhat na prodávající náhradu škody a splnění závazku uvedený prostor vyklidit*“ (č. I. 23), dále že uvedená společnost, která žalovanému poskytla půjčku ve výši 290.000,- Kč (žalobce dokonce tvrdí, že šlo o 250.000,- Kč) nemovitost koupila za v podstatě fiktivní částku 392.000,- Kč a poté ji prodala za 2.000.000,- Kč (č. I. 28), a z toho, že žalovaný uzavíral i další pro něj nevýhodné smlouvy, které neměl vzhledem ke svým majetkovým poměrům patrně naději splnit (č. I. 28). Z toho všeho vyplývalo, že mezi stranami nešlo o běžné právní jednání, obvyklé mezi uvážlivě jednájícími osobami. Pokud by soudy zvažovaly

možnost, že mezi žalovaným a předchůdcem žalobce šlo o smlouvu lichevní, mohlo by to mít dopad i na jejich úvahu o tom, zda ve věci není třeba provést jiné než navržené důkazy podle § 120 odst. 3 OSŘ. Vzhledem k tomu, že soudy v nalézacím řízení vyšly z toho, že nepřiměřeně nízká kupní cena nemovitosti nemůže být ani za splnění dalších okolností důvodem pro neplatnost kupní smlouvy a že pominuly existenci lichevních smluv, spočívá jejich rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) OSŘ.

V občanském soudním řízení se uplatňuje zásada projednací, která je vyjádřena v § 101 odst. 1 OSŘ, tak, že účastníci jsou povinni tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti; neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba (návrh na zahájení řízení) nebo písemné vyjádření k ní, uvedou je v průběhu řízení. Účastníci mají též důkazní povinnost (§ 120 odst. 1 OSŘ). Účastník nese tzv. břemeno tvrzení a břemeno důkazní; neunesení těchto břemen vede k vydání pro něj nepříznivého rozhodnutí ve věci. Zákon však ukládá i soudu, aby účastníka o povinnosti tvrzení poučil. Přitom nestačí jen obecné poučení účastníka o povinnosti tvrzení. Podle § 118a odst. 1 OSŘ ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyklíčil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy. V dané věci soud tuto povinnost nesplnil. Právní zástupkyně žalovaného pouze obecně uváděla, že smlouva, kterou žalovaný prodal „objekt bydlení“ právnímu předchůdci žalobce, je neplatná pro rozpor s dobrými mravy. Soud měl proto žalovaného vyzvat, aby v rámci své obrany uvedl, v čem spatřuje rozpor smlouvy s dobrými mravy, aby podrobně popsal, jak k uzavření smlouvy došlo, a aby též vylíčil okolnosti rozhodné pro posouzení lhůty k plnění, tedy zda v domě bydlí a které další osoby s ním byt v domě sdílejí a zda má zajištěno náhradní bydlení.

V projednávané věci soud prvního stupně uložil žalovanému povinnost vyklídit dům („objekt bydlení“) do 15 dnů od právní moci rozsudku podle § 160 odst. 1 věty před středníkem OSŘ, podle kterého uložil-li soud v rozsudku povinnost, je třeba ji splnit do tří dnů od právní moci rozsudku nebo, jde-li o vyklizení bytu, do patnácti dnů od právní moci rozsudku. Toto ustanovení se však týká jen případů, kdy není potřeba vyklizovanému poskytnout bytovou náhradu. Tam, kde je podle hmotného práva poskytnutí bytové náhrady na místě, se uplatní ustanovení § 160 odst. 3 věty první OSŘ, podle kterého uložil-li soud pravomocným rozsudkem povinnost vyklídit byt až po zajištění přiměřeného náhradního bytu, náhradního bytu, náhradního ubytování nebo přístřeší, běží lhůta k vyklizení bytu až ode dne zajištění stanovené bytové náhrady nebo přístřeší. Pokud soud prvního stupně rozhodoval o lhůtě k plnění (vyklizení), aniž se zabýval otázkou, zda žalovaný má právo na poskytnutí bytové náhrady (za analogického použití § 712 ObčZ, případně podle § 3 odst. 1 ObčZ) a aniž poučil žalovaného o plnění povinnosti tvrzení ohledně okolností významných pro rozhodnutí o bytové náhradě podle § 118a odst. 1 OSŘ, je řízení postíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241a odst. 2 písm. a) OSŘ] a ke které dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 OSŘ).

Řešení sporu o započtení daru na dědický podíl

1. Spor o to, zda má být na dědický podíl dědice proveden zápočet daru dle § 484 ObčZ, je nutno řešit postupem podle § 175k odst. 1 OSŘ (jde-li jen o právní posouzení) nebo podle § 175k odst. 2 OSŘ (závisí-li rozhodnutí na zjištění sporných skutečností).

2. Je-li mezi účastníky dědického řízení sporné, zda dědic obdržel věc od zůstavitele za jeho života bezplatně či za úplatu, jde o spor, který má skutkovou povahu; soud proto v tomto případě postupuje podle § 175k odst. 2 OSŘ.

Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 309/2002-142 ze dne 31. 1. 2003

Zodůvodnění: Napadeným usnesením soud I. stupně uložil výrokem I. 1) pozůstalému synovi J. K., aby ve lhůtě jednoho měsíce od právní moci usnesení podal žalobu na určení, že na jeho dědický podíl nemá být započten dar rekr. domu č. ev. 063 se stpč. 12 a parc. č. 172/10 – zahrada a ppč. 172/15 – ostatní plocha v k. ú. L., v hodnotě 242.000,- Kč. Výrokem I. 2) mu uložil, aby jedno vyhotovení žaloby připojil ke spisu obvodního soudu pro P., sp. zn. 20 D 485/2001. Výrokem I. 3) přerušil dědické řízení. Účastníky poučil o tom, že nebude-li žaloba ve lhůtě podána, bude soud pokračovat v řízení o dědictví se započtením daru na podíl J. K. V odůvodnění uvedl, že zůstavitelka zemřela se zanecháním závěti ze dne 26. 10. 1994, v níž porýdila o části svého majetku rovným dílem pro svoje děti J. K. a D. R., které přicházejí jako dědicové I. dědické skupiny. Závěti zrušila své předchozí závěti ze dne 10. 11. 1993 a 11. 9. 1986. Pozůstalý syn J. K. při jednání dne 13. září 2002 uvedl, že darovací smlouva (na základě které mělo být započtení provedeno) nebyla ve skutečnosti smlouvou darovací, ale narovnáním závazků mezi zůstavitelkou a jím. Uvedl, že zůstavitelce půjčil na zakoupení nemovitosti částku 90.097,- Kč v roce 1986 a dále na nezbytnou rekonstrukci. Dcera D. R. tato pasiva neuznala a trvala na započtení daru na dědický podíl syna J. K. Vzhledem k tomu, že mezi účastníky nedošlo k dohodě ohledně daru a je tak mezi nimi spor ohledně rozsahu dědického práva, soud podle § 175k odst. 2 OSŘ odkázal pozůstalého syna J. K., aby podal žalobu u soudu. Na J. K. je, aby vyvrátil darovací smlouvu ze dne 26. 10. 1994, o jejímž vkladu rozhodl Katastrální úřad v K. s právními účinky vkladu ke dni 9. 2. 1995. Podle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ přerušil soud I. stupně dědické řízení. V poučení upozornil, že nebude-li žaloba ve lhůtě podána, bude soud pokračovat v řízení o dědictví se započtením daru na podíl pozůst. syna J. K.

Proti usnesení podala odvolání D. R. Poukazovala na usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 4. 2002, č. j. 24 Co 48/2002-105, kterým bylo zrušeno usnesení soudu I. stupně č. j. 20 D 485/2001-92 a věc vrácena k dalšímu řízení. V tomto usnesení Městský soud rozhodl o vázanosti soudu I. stupně při dalším postupu názorem odvolacího soudu, a to zejména pokud jde o započtení daru nemovitosti v k. ú. L. na dědický podíl poz. syna. Podle právního názoru odvolacího soudu tvrzení o poskytnutí peněz na úhradu kupní ceny nemá v žádném případě vliv na stanovení dědického podílu, ale jen na určení obvyklé ceny majetku zůstavitelky, výše dluhů a čisté hod-

noty dědictví. Pokud poz. syn J. K. uvedl, že darovací smlouva nebyla ve skutečnosti smlouvou darovací, jednalo by se o neplatný právní úkon, který ovšem J. K. zavínil sám, a proto se nemůže dovolávat jeho neplatnosti (§ 40a ObčZ). Z těchto důvodů navrhovala, aby usnesení Obvodního soudu pro P. bylo zrušeno a pokračováno v řízení o dědictví se započtením daru na podíl poz. syna J. K.

Odvolací soud přezkoumal napadené usnesení, aniž by nařizoval jednání, neboť odvolání směřuje proti rozhodnutí soudu I. stupně, které se vydává bez nařízení jednání [§ 214 odst. 2 písm. c) OSŘ].

Odvolání není důvodné.

Pokud odvolací soud v předcházejícím usnesení ze dne 30. 4. 2002 vyslovil právní názor, že poskytnutí peněz zůstavitelce na úhradu kupní ceny a na zhodnocení nemovitosti nemá vliv na stanovení dědictvého podílu, ale projeví se jen v pasivech dědictví jako dluh vůči synovi, odpovídá tento názor původnímu tvrzení pozůstalého syna před vydáním tohoto dřívějšího rozhodnutí.

Pozůstalý syn však v dalším řízení své tvrzení změnil, a to v tom smyslu, že nyní popírá charakter smlouvy, podle které nabyl nemovitosti, jako smlouvy darovací: nově tvrdí, že fakticky šlo o převod nemovitostí do vlastnictví syna jako způsob narovnání závazků vůči němu (z titulu zaplacení kupní ceny za zůstavitelku a dalších investic vynaložených na nemovitosti), tedy fakticky nikoli o darování, ale o úplatný převod (viz protokol o jednání ze dne 13. 9. 2002). Toto tvrzení je tvrzením novým, které nemohl brát odvolací soud v úvahu při předcházejícím rozhodování, neboť tehdy pozůstalý syn charakter smlouvy jako smlouvy darovací nepopíral.

Spor o faktickou povahu smlouvy, kterou zůstavitelka převedla nemovitosti do vlastnictví syna, je skutkovým sporem, neboť rozhodující je skutečný úmysl účastníků při uzavírání smlouvy. V případě, že vůle účastníků směřovala k tomu, aby nemovitosti byly převedeny do vlastnictví syna na úhradu (resp. částečnou úhradu) jeho pohledávek, nejedná se fakticky o darování, ale o úplatný převod. Ten není důvodem pro započtení ve smyslu § 484 ObčZ. Jestliže však vůle účastníků směřovala k darování, jak tomu nasvědčuje označení smlouvy (a pohledávky syna vůči zůstavitelce měly trvat dál), nejde o převod úplatný, ale o darování, které je důvodem pro zápočet. O darování by se jednalo i tehdy, kdyby syn nikdy takové pohledávky vůči zůstavitelce neměl, nebo kdyby mu zůstavitelka ještě před darováním dluh uhradila. O darování by se jednalo i v tom případě, kdyby zůstavitelka na syna darovací smlouvou převedla nemovitosti a on jí pak (mimo darovací smlouvu) dluh prominul; chyběla by zde vzájemnost plnění na základě smlouvy.

Spor o důvodnost započtení daru je podle názoru odvolacího soudu sporem o dědictvé právo, resp. o rozsah dědictvého práva. Takto věc řešila judikatura i za účinnosti občanského soudního řádu z r. 1950, který v ustanovení § 331 upravoval řešení sporných skutečností zcela obdobně jako nynější § 175k OSŘ (viz R 36/55). Již v tomto rozhodnutí byl vysloven názor, že o povinnosti započtení rozhodne buď státní notářství (nyní soud) za použití § 331 odst. 1 OSŘ z r. 1950 (nyní § 175k odst. 1 OSŘ), není-li třeba zjišťovat sporné skutečnosti, nebo odkáže podle obdoby § 331 odst. 2 OSŘ z r. 1950 (nyní § 175k odst. 2 OSŘ) toho, kdo tvrdí započítací povinnost jiného dědice, aby jí uplatnil žalobou, závisí-li rozhodnutí na zjiš-

tování sporných skutečností. Použití tohoto postupu považoval soud za odůvodněné tím, že jde o právo, které se zakládá na ustanoveních dědictvého práva.

Odvolací soud má za to, že za současné právní úpravy je nutno řešit spory o započtení daru postupem podle § 175k odst. 1 nebo odst. 2 OSŘ, a to podle toho, závisí-li rozhodnutí jen na právním posouzení nebo i na zjišťování sporných skutečností. Za spor o dědictvé právo je totiž třeba považovat nejen spor, který má vliv na dědictvé právo určité osoby vůbec, v tom smyslu, že podle výsledku sporu tato osoba buď dědicem je nebo není (např. spor o existenci společné domácnosti ve smyslu § 474 a § 475 ObčZ, spor se závětním dědicem o úplnou neplatnost závěti), ale také spor, který se týká pouze rozsahu dědictvého práva, tj. otázky, na jejímž řešení závisí, zda určitému dědici náleží z dědictví dědictvé podíl větší či menší (např. spor zletilého potomka o absolutní neplatnost závěti ve prospěch jiného potomka, který nezmění okruh dědiců, ale na kterém závisí, zda se závěť neuplatní vůbec a opomenutý potomek bude dědit ze zákona celý svůj podíl, nebo zda potomek jako neopomenutelný dědic bude dědit v důsledku relativní neplatnosti závěti polovinu svého podílu podle § 479 ObčZ; naprosto stejný dopad má i spor o to, zda došlo či nedošlo k darování, resp. o jaký dar se jednalo, neboť na tom závisí rozsah dědictvého práva obdarovaného dědice a tím i dědiců ostatních). Zápočet může koneckonců vést i k tomu, že v jeho důsledku obdarovaný dědic nenabude z dědictví nic, což by se téměř blížilo sporu o existenci dědictvého práva vůbec. Jiný výklad by podle názoru odvolacího soudu nebyl v souladu s pojetím dědictvého řízení jako řízení nesporného ani s celkovým přístupem k řešení skutkových sporů souvisejících s dědictvým řízením (viz § 175k odst. 2 a 3 OSŘ). Spory je nutno řešit v řízení sporném, které je ovládáno zcela jinými zásadami než řízení nesporné (viz např. § 120 odst. 2 OSŘ o důkazní povinnosti). Současná právní úprava nepočítá s rozhodováním sporů v rámci řízení o dědictví (viz § 175k odst. 2 a 3 OSŘ), a jde dokonce tak daleko, že v případě nepodání žaloby k uplatnění dědictvého práva nastoluje jakousi domněnku neúspěchu toho, kdo měl žalobu podat; v řízení se pokračuje bez zřetele na jeho tvrzení (§ 175k odst. 2 poslední věta OSŘ). Jsou-li tímto „zjednodušeným“ způsobem řešeny skutkové spory o samotnou podstatu dědictvého práva, lze na základě argumentu a *maiores ad minus* (od většího k menšímu) dospět k závěru, že tím spíše je třeba takto řešit méně závažné spory, ve kterých jde jen o rozsah dědictvého práva, tedy i skutkové spory o započtení.

V tomto případě je mezi účastníky spor o to, zda smlouva, na základě které nabyl syn J. K. nemovitosti v kat. území L., je ve skutečnosti smlouvou darovací či nikoli. I když samotná smlouva je takto označena a byla jako darovací smlouva registrována tehdejšími státními notářstvími, nelze za situace, kdy J. K. tento charakter smlouvy popírá a tvrdí, že ve skutečnosti na něj byly nemovitosti převedeny k úhradě jeho pohledávky (tj. úplatně), vycházet jen z označení a obsahu této smlouvy. I když smlouva byla označena jako darovací, nelze vyloučit, že podle vůle účastníků mohlo jít ve skutečnosti o zastření jiného právního úkonu; potom by mohl platit tento jiný úkon a nemuselo by se jednat o darování (viz též § 41a odst. 2 ObčZ). I kdyby smlouva platila jako smlouva darovací, mohlo by být v takovém případě překážkou za-

počtení to, že při existenci závěti, která neobsahuje příkaz k takovému započtení, by obdarování za účelem kompenzace pohledávky nemuselo být „neodůvodněným zvýhodněním“ obdarovaného syna ve smyslu § 484 ObčZ, ale zvýhodněním „odůvodněným“, nebo by o zvýhodnění ani nešlo. Otázky, k čemu směřovala vůle účastníků, zda syn skutečně vynaložil investice na majetek zůstavitelky, zda jeho pohledávka byla uhrazena právě převodem nemovitostí apod., mají skutkovou povahu a proto musí být řešeny postupem dle § 175k odst. 2 OSŘ.

Soud I. stupně správně postupoval podle § 175k odst. 2 OSŘ a správně také uložil podání žaloby pozůstalému synovi J. K., který zpochybňuje skutečný úmysl účastníků darovací smlouvy. Jeho právo se jeví jako méně pravděpodobné, neboť je zde registrovaná darovací smlouva a jeho investice vynaložené na nemovitosti jsou rovněž sporné (viz protokol o jednání ze dne 13. 9. 2002).

Napadené usnesení soudu I. stupně bylo proto odvolacím soudem potvrzeno (§ 219 OSŘ).

Zprávy z notářské komory

Notářská konference k 10. výročí obnovy českého notářství

1. ledna 1993 nabyl účinnosti zákon číslo 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), a řada souvisejících právních předpisů, které znamenaly, že po více než čtyřiceti letech bylo zrušeno bývalé státní notářství a obnoveno notářství ve své klasické svobodné podobě.

K tomuto výročí, které je rovněž spjato s desetiletým působením Notářské komory České republiky, byla zaměřena notářská konference konaná ve dnech 18. až 19. května 2003 v Praze. Na konferenci byli pozváni všichni čeští notáři a řada významných hostů ze zahraničí i z České republiky.

První den konference proběhl v neděli dne 18. května 2003 odpoledne v Národním domě na Vinohradech jen za účasti českých notářů. Smyslem tohoto zasedání bylo přiblížit celou historii českého notářství včetně historie nejmodernější. Inspirací pro české notáře se stalo připomenutí slavných, ale bohužel také méně úspěšných okamžiků v historii českého notářství, které od samého počátku bylo velmi úzce spjato s tradicí italského (latinského) notářství. V tomto smyslu referovali dr. Karel Wawerka o nejstarší historii českého notářství do roku 1949, dr. Miloslav Jindřich o následujícím období do roku 1992 s důrazem na proces přijímání právních předpisů souvisejících s obnovou svobodného notářství po roce 1989 a dr. Martin Foukal o činnosti Notářské komory České republiky v posledních deseti letech. Diskusní příspěvek dr. Martina Šešiny, notáře v Benešově, se týkal legislativní práce při přípravě nového občanského zákoníku a činnosti komise informatiky.

Večerního společenského setkání v Národním domě na Vinohradech se již zúčastnili mezinárodní hosté v čele s prezidentem Mezinárodní unie latinských notářství Franciscem Ariasem, notářem z Mexika. Přítomni byli i předchozí prezidenti Mezinárodní unie latinských notářství André Schwachtgen, notář z Lucemburska, Gilles Demers, notář z Kanady, a Helmut Fessler, notář z Německa. Přivítali jsme dále delegaci slovenských notářů v čele s prezidentem Štefanem Kutěničem, prezidenta Italské notářské komory Antonia Mascheroniho, prezidenta konzultativní komise Mezinárodní unie latinských notářství Giancarla Lauriniho, čestného prezidenta této komise a českým notářům dobře známého Vittoria di Cagna z Itálie, prezidenta komise pro záležitosti Evropské unie Me-

zinárodní unie latinských notářství Jean-Paula Decorpse, prezidenta Švýcarské notářské komory Bernharda Burkharda, prezidenta Notářské komory v Beninu Adechy Ganioua a prezidenta Nizozemské notářské komory A.D. Plagemarse. Další den byli ještě konferenci přítomni dlouholetí významní přátelé českých notářů, prezident Rakouské notářské komory dr. Georg Weissmann a prezidentka Maďarské notářské komory dr. Judit Bokai.

Nejvýznamnějším dnem konference se stalo pondělí 19. května 2003, kdy se v dopoledních hodinách za účasti prvního náměstka ministra spravedlnosti dr. Vladimíra Krále, předsedkyně Nejvyššího soudu dr. Ivy Brožové, děkana Právnické fakulty Univerzity Karlovy doc. dr. Milana Kindla, předsedy České advokátní komory dr. Stanislava Balíka a výše uvedených zahraničních hostů konalo slavnostní shromáždění ve Velké aule Karolina. 1. náměstek ministra spravedlnosti dr. Vladimír Král ve svém vystoupení poukázal na nezastupitelnou roli notářů v demokratické společnosti.

Pozdravný projev jménem Mezinárodní unie latinských notářství přednesl její prezident Francisco Arias z Mexika. Na půdě Univerzity Karlovy uvítal notáře děkan Právnické fakulty Univerzity Karlovy doc. dr. Milan Kindl, CSc., který vyslovil domněnku o historické existenci českých notářů již v 10. století.

Vyvrcholením konference se stalo závěrečné zasedání v prostorách Španělského sálu Pražského hradu. Komplexní rozbor historie a perspektiv českého notářství ve svém slavnostním vystoupení přednesl prezident Notářské komory České republiky dr. Martin Foukal, který v této funkci působí již 10 let. Následovalo vystoupení zahraničních účastníků. Za českou stranu jednání působivým krátkým vystoupením pozdravil dr. Otakar Motejl, veřejný ochránce práv a bývalý ministr spravedlnosti. Zdůraznil, že dosažené úspěchy českého notářství nesmí v žádném případě vést notáře k pocitům sebeuspokojení.

Působivou tečkou za konferencí se stal úspěšný večerní koncert známého houslisty Jaroslava Svěčeného s Komorním orchestrem Virtuosi Pragenses, po němž následovala slavnostní večeře. Mezi notáři se objevil i bývalý ministr spravedlnosti dr. Jiří Novák, do jehož rukou před deseti lety skládali čeští notáři svůj slib. V imponantním a důstojném prostředí Španělského sálu jsme získali příležitost symbolicky si připomenout úctyhodnou cestu, kterou české notářství v posledních deseti letech urazilo.

JUDr. Karel Wawerka, notář v Praze

Notářské zkoušky

Ve dnech 2. a 3. června 2003 se v sídle Notářské komory ČR uskutečnily notářské zkoušky, kterých se zúčastnilo 9 přihlášených účastníků, s následujícím výsledkem:

<i>uchazeč/ka</i>	<i>koncipient/ka u notáře/ky</i>	<i>výsledek</i>
Mgr. Alexandra Beskybová	JUDr. Jiřiny Návratové, notářky v Pardubicích	prospěla
Mgr. Richard Brázda	JUDr. Evy Dufkové, notářky ve Zlíně	prospěl
Mgr. Hana Hrdličková	Mgr. Petry Urbancové, notářky v Havířově	prospěla
JUDr. František Hrubý	JUDr. Petra Hochmana, notáře v Praze	neprospěl
Mgr. Ondřej Krejčovský	JUDr. Vlasty Audyové, notářky v Olomouci	prospěl
Mgr. Eva Macháčová	JUDr. Ivany Kondrové, notářky v Rychnově nad Kněžnou	neprospěla
Mgr. Pavlína Maléřová	JUDr. Marie Bartákové, notářky v Brně	prospěla
Mgr. Eliška Špoková	JUDr. Jiřího Svobody, notáře v Praze	prospěla
JUDr. Jana Trutnová	JUDr. Miroslava Michálka, notáře v Třebíči	neprospěla

Všem úspěšným uchazečům blahopřejeme.

Inhalt

Aufsätze

- J. Fiala: Aufrechnung einer verpfändeten Forderung 49
 T. Dvořák: Genossenschaftliche Sparkassen *de lege lata* 51
 E. Špoková: Erbschaft mit fremdem Element 57

Diskussion

- V. Kouba: Überlegung über das Vorgehen des Wertpapierzentrums im Erbverfahren 60

Vom Ausland

- M. Foukal: Außerordentliche Sitzung der Generalversammlung und des Ständigen Rates der UINL in Paris (9.-14. 3. 2003) 62
 J. Krejčová, K. Wawerka: Europäisches Vertragsrecht in Salzburg 63

Gerichtsentscheidungen

- Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Erwerb des berechtigten Besitzes durch den Staat 65
 Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Übertragung einer Immobilie zu auffällig ungünstigen Bedingungen und Wuchererträge 66
 Stadtgericht in Prag: Lösung einer Streitigkeit über die Aufrechnung eines Geschenks an den Erbanteil 69

- Nachrichten aus der Notarkammer 71

Table des matières

Articles

- J. Fiala: Compensation de la créance gagée 49
 T. Dvořák: Caisses de crédit coopératives *de lege lata* 51
 E. Špoková: Héritage avec élément étranger 57

Discussion

- V. Kouba: Réflexion sur le procédé du Centre des valeurs mobilières (Středisko cenných papírů) dans la procédure d'héritage 60

De l'étranger

- M. Foukal: Session extraordinaire de l'Assemblée générale et du Conseil permanent d'UINL à Paris (9.-14. 3. 2003) 62
 J. Krejčová, K. Wawerka: Droit contractuel européen à Salzbourg 63

Décisions juridictionnelles

- Cour suprême de la République Tchèque: Acquisition de la possession par l'Etat 65
 Cour suprême de la République Tchèque: Cession des immeubles sous les conditions défavorables de manière frappante et les contrats usuraires 66
 Tribunal municipal de Prague: Règlement de litige concernant l'imputation du don dans la part successorale 69

- Rapport de la Chambre des notaires 71